

АРХЕОЛОГІЧНА КАРТА ЗАХОДУ УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ КАТАЛОГИ І КАРТИ ЗАХОДУ УКРАЇНИ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Володимир ПЕТЕГИРИЧ

*Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна,
e-mail: v.petehyrych@gmail.com*

Зібрано і проаналізовано писемні, археологічні, картографічні джерела та літературу щодо проблеми каталогізації й картографування пам'яток археології заходу України. Встановлено, що археологічні каталоги і карти пройшли тривалу трансформацію від перших згадок пам'яток у літописах до сучасної стадії розвитку археологічної науки з розвинутим науково-методичним апаратом, використанням інформаційних технологій та формуванням електронних баз даних.

Виділено п'ять періодів процесу створення археологічних каталогів і карт: найдавніші каталоги і карти; початки наукового картографування в кінці XIX – на початку XX ст.; каталогізація і картографування пам'яток між Першою та Другою світовими війнами; археологічні каталоги і карти другої половини XX ст.; каталогізація і картографування пам'яток в роки незалежності. Кожний з виділених періодів наповнено ретельно зібраними матеріалами, виділено їх специфіку, поступове розширення та урізноманітнення спектра каталогів і карт різних типів археологічних пам'яток. Уперше разом з відомими універсальними й тематичними каталогами, картами окремих пам'яток, об'єктів, артефактів та явищ, виокремлено археологічні каталоги і карти історичних міст заходу України.

Наголошено на важливості міжнародної співпраці у вивченні археологічної спадщини України, зокрема з участю наукових установ Польщі, в результаті якої ліквідовано багато білих плям у басейні верхньої Наддністрянщини. Відзначено участь іноземних дослідників у поповненні каталогів і карт тими матеріалами з території західної України, які в силу історичних обставин опинилися в музейних збірках за межами нашої держави.

Враховуючи зростаючу загрозу протизаконного використання каталогів і карт із детальною локалізацією пам'яток археології, наголошено на необхідності удосконалення українського пам'яткоохоронного законодавства із врахуванням норм міжнародного права та положень Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини.

Ключові слова: захід України, археологічні пам'ятки, артефакти, явища, каталог, карта, історія створення.

Вступ. Каталоги й карти пам'яток уже давно стали важливою частиною археологічної науки. Потреба в їхньому створенні спричинена самим розвитком цієї науки, у якій упродовж тривалого часу нагромаджувалася велика кількість не тільки цінних знахідок, а й різних типів пам'яток, що їх фіксували візуально або в результаті розкопок спочатку скарбошукачі, колекціонери, любителі старовини і найбільше – професійні археологи. Для доступного використання цього масиву археологічних джерел виникла гостра необхідність їхньої каталогізації та просторового упорядкування. Саме тому сучасні наукові карти повинні мати дві головні складові: каталоги археологічних пам'яток, об'єктів чи знахідок і власне саму археологічну карту, на якій вони нанесені з використанням умовних знаків. Перш ніж стати

такими, археологічні карти пройшли тривалу еволюцію: від поодиноких згадок пам'яток до сучасних кадастрів та електронних баз даних.

Найдавніші археологічні каталоги і карти. З погляду сьогодення, першими й найдавнішими археологічними каталогами заходу України можна умовно вважати такі писемні джерела, як літописи – Київський та Галицько-Волинський і «Повість минулих літ». На їхніх сторінках є понад сотню згадок про міста, селища, замки, з якими пов'язані такі археологічні об'єкти, як церкви й монастирі, оборонні вали, вежі, ворота, мости, князівські поховання, колодязі, кургани княжої доби тощо. Звичайно, ці писемні джерела не були археологічними каталогами в сучасному класичному розумінні, однак фіксували такий важливий елемент карт, як географічні назви місцевостей та перші хронологічні згадки про пам'ятки, інколи з додатковими описами, без яких важко уявити сучасні археологічні карти.

Уже з кінця X ст. у «Повісті минулих літ» згадані Перемишль (981), Червен (981), Володимир (992). Кількість згадок про населені пункти за записами в «Повісті...», Київському і Галицько-Волинському літописах поступово зростає і на кінець XIII ст. перевищує сотню місцевостей, зокрема 70 пунктів у Волинській землі та 37 – у Галицькій. Динаміку зростання інформації про населені пункти в обох землях по століттях показують такі дані: X ст. – 3; XI ст. – 15; XII ст. – 29; XIII ст. – 60 (табл. 1). На підставі літописних згадок Леонід Махновець склав карту поселень цієї території, на якій виділив центри земель-князівств, центри удільних князівств, інші населені пункти, схематичні межі земель-князівств, головні сухопутні шляхи [Літопис Руський, 1989, фрагмент карти «Східна Європа до кінця XIII століття»] (рис. 1).

Таблиця 1

Населені пункти Волинської і Галицької земель за Літописом Руським

№ п/п	Назва місцевості	Волинська земля	Галицька земля	Рік згадки	Згадки інших об'єктів
1	Андріїв	+		1244	
2	Бакота		+	1241	
3	Белз	+		1030	села довкола міста
4	Березовичі	+		1287	
5	Берестій	+		1017	башта кам'яна, церква, села коло міста
6	Биковен		+	1214	
7	Більськ	+		1252	церква
8	Болшів		+	1152	
9	Браневичева Ріль		+	1230	
10	Броди	+		1084	
11	Бужковичі	+		1287	
12	Бужськ	+		1098	
13	Бусовно	+		1234	
14	Василів		+	1230	
15	Верещин	+		1207	
16	Визна	+		1145	
17	Вигошев	+		1099	
18	Вишня		+	1230	
19	Волинь	+		1018	
20	Володава	+		1241	
21	Володимир	+		988	вежі, ворота, двори, монастирі, церкви, поховання

22	Вотнин		+	1241	
23	Всеволож	+		1098	
24	Гай	+		1288	хороми, церква
25	Галич		+	1140	ворота, церкви, палац, монастирі, Галичина могила, князівські поховання, міст, двори
26	Голі Гори		+	1144	
27	Городло	+		1288	митниця
28	Городок		+	1219	
29	Грабовець	+		1266	
30	Грубешів	+		1254	церква?
31	Данилів	+		1240	
32	Домажирова Печера		+	1242	
33	Дорогичин	+		1142	ворота, церква
34	Дорогобуж	+		1084	міст через р. Горинь, села біля міста
35	Дороговськ	+		1245	
36	Дубен	+		1100	
37	Дубровиця	+		1184	
38	Жидичин	+		1227	монастир, церква
39	Житань	+		1259	
40	Збараж		+	1214	
41	Звенигород (над Дністром)		+	1145	
42	Звенигород на Білці		+	1087	острог, ворота, церква П'ятницька, гать на р. Білці
43	Каліус		+	1242	
44	Камінь (Каширський)	+		1262	
45	Коломия		+	1241	
46	Комов	+		1207	
47	Крем'янець	+		1227	
48	Кучелмин		+	1158	
49	Луцьк	+		1085	городські стіни, гребля, міст через р. Стир, церква
50	Любачів		+	1214	
51	Любомль	+		1287	церква
52	Львів		+	1256	
53	Мельниця, Мельник (над Бугом)	+		1258	
54	Мельниця	+		1247	
55	Микулин		+	1144	
56	Мильськ	+		1151	
57	Моклеків		+	1214	
58	Муравиця	+		1149	
59	Небль	+		1262	
60	Онут		+	1219	
61	Острог	+		1100	
62	Охожа	+		1234	
63	Перевореськ		+	1280	

64	Перемиль	+		1098	міст через р. Стир
65	Перемишль		+	981	села біля города, княжий двір на лузі
66	Пересопниця	+		1149	
67	Плав		+	1219	
68	Пліснеськ		+	1188	
69	Потелич	+		1262	
70	П'ятидні	+		1259	
71	Рай	+		1288	
72	Рогожина		+	1219	
73	Садове	+		1288	
74	Сянок		+	1150	
75	Сапогінь	+		1151	
76	Свинухи	+		1156	
77	Синеводсько		+	1240	монастир
78	Солі, Сольва (Закарпатська обл.)		+	1254	
79	Сомино	+		1288	
80	Станків		+	1154	
81	Степань	+		1289/1290	
82	Стіжок	+		1259	
83	Стоп'є	+		1207	
84	Сутійськ	+		1099	
85	Телич	+		1262	
86	Теребовль		+	1097	
87	Тернава	+		1262	
88	Тисмяниця		+	1145	
89	Тихомль	+		1152	
90	Толмач		+	1219	
91	Турійськ	+		1098	навколишні села
92	Угольники		+	1230	
93	Угровськ	+		1207	монастир
94	Удеч		+	1164	
95	Устилуг	+		1150	
96	Ухані	+		1208	
97	Ущиця		+	1144	стіни городські, заборолла
98	Хвалимичі	+		1156	
99	Холм	+		1223	вали, вежа, церкви, колодязь, поховання князів
100	Червен	+		981	ворота, села довкола
101	Чернецьськ	+		1143	
102	Чорторійськ	+		1100	башта кам'яна
103	Шеполь	+		1098	
104	Шумсь	+		1149	
105	Щекарів	+		1218	
106	Щекотів	+		1242	
107	Ярослав	+		1152	могила біля міста
		70	37		

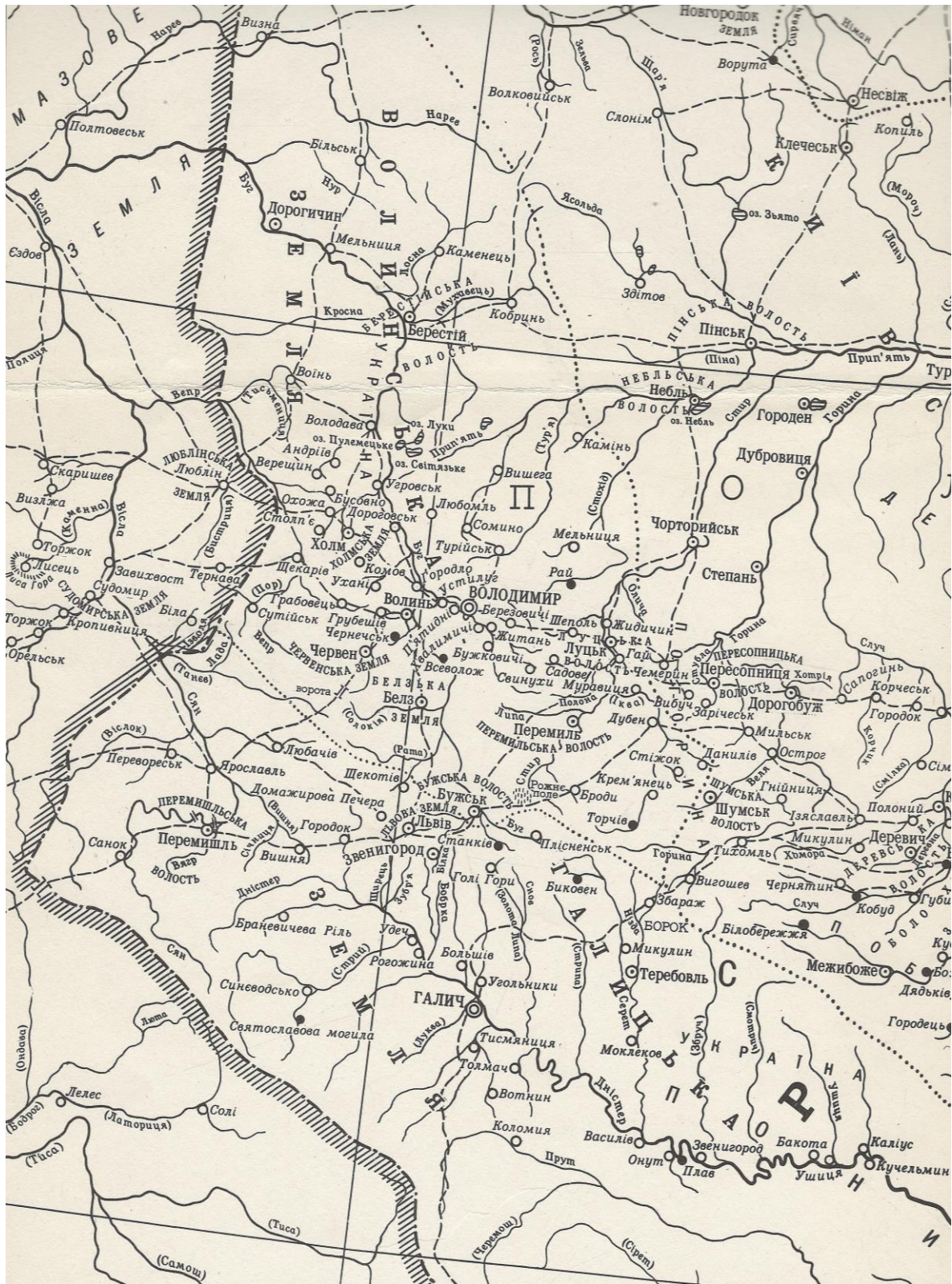

Рис. 1. Фрагмент карти «Східна Європа до кінця XIII століття» (за Літопис Руський, 1989)

Fig. 1. Fragment of the map «Eastern Europe till the end of XIII century» (by Літопис Руський, 1989)

Цікавий перелік міст княжої доби єв іншому писемному джерелі кінця XIV – початку XV ст., або 1370–1390 рр. Це – своєрідний літописний реєстр, можна сказати каталог, відомий під назвою «Список руських міст, далеких і близьких». Список, окрім інших, охоплює й територію заходу України у виділених групах подільських, київських, волинських і волоських міст. Тут, зокрема, згадані Волинь, Галич, Володимир, Перемишль, Белз, Холм, Львів, Лучеськ, Степань, Кременець, Зудечев та інші міста Волині й Галичини, розміщені в одній групі – «А се Волинські». На підставі цього списку укладено карти, серед яких окрема – з містами цієї території [Тихомиров, 1979, с. 83–137; Русина, 2012, с. 750]. Фактично, поєднуючи писемне джерело й сучасне картографування, отримуємо повноцінну, з окремими огріхами, Археологічну карту головних галицько-волинських міст княжої доби.

Рис. 2. Великі кургани поблизу Піддністр'ян (а) і Красне (б) на карті Фрідріха фон Міґа 1779–1783 рр. Фото кургану в Піддністр'янах Дмитра Павліва

Fig. 2. Great barrows near Piddnistryany (a) and Krasne (b) on the map of Friedrich von Mieg 1779–1783. Photo of the barrow in Piddnistryany made by Dmytro Pavliv

Інший приклад давньої карти – Фрідріха фон Міґа 1779–1783 рр., дуже корисна для археологічних студій. Вона виникла як проект військового топографічного картографування території усєї імперії Габсбургів із врахуванням досвіду програної Семирічної війни (1756–1763). Цей проект реалізовано в 1763–1787 рр. у межах т. зв. Йозефінського картографування, у результаті якого виготовлено великомасштабні карти (1:28000) значної території, поверхнею 570 тис. км². Вони охоплювали Центральну Європу, а також значні площі Східної, Південної і Західної Європи. Частину Йозефінського картографування становить виготовлена в 1779–1783 рр. карта Королівства Галиції і Лодомерії, більше відома серед дослідників як карта Міґа, названа так за прізвиськом керівника робіт – інженера, оберлейтенанта квартир мейстерства австрійського Генерального штабу Фрідріха фон Міґа (1732/1733–1783). Вона зберігається у Воєнному архіві Відня, її доповнюють шість обширних фоліантів з описами картографованого терену, а також 2 томи списків місцевостей за абеткою і виправлень їхнього правопису [Bukowski, Janeczek, 2013].

Оскільки карта виконана для військових потреб, то найважливіше було позначити на ній особливості терену: рельєф місцевості, ріки і потічки, стави, дороги, мости, ліси, греблі й болота, забудову населених пунктів, сакральні будівлі, земляні насипи, вали та рови тощо. На мапі також знайшли відображення окремі типи археологічних пам'яток (стародавні кургани, міста й городища княжої доби, вежі, замчища та фортеці), які, як найпомітніші об'єкти в ландшафті певних територій, могли мати військове значення.

Наведу тільки окремі найтипівіші приклади і так продемонструю інформаційну вартість карти Міґа. Якщо йдеться про кургани, то достовірність їхньої фіксації на карті підтверджують написи «Mogila», «Mogilla». Такі бачимо біля велетенського кургану (висота – 6 м, діаметр – 36–40 м) поблизу с. Піддністриани Стрийського р-ну Львівщини, на схід від літописного Бужеська біля селища Красне (рис. 2,*a,b*). Однак більшість нанесених на карті курганів не супроводжуються подібними підписами, а на частині округлих земляних насипів-курганів зображено хрести, наприклад, біля сіл Черче і Новий Мартинів у Рогатинському р-ні Івано-Франківщини або на східній околиці літописного Белза (Львівщина).

a

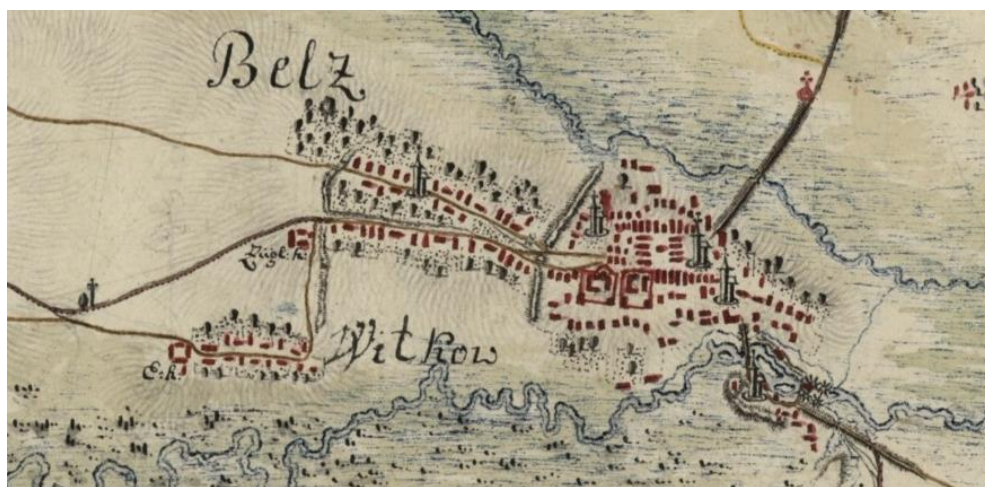

b

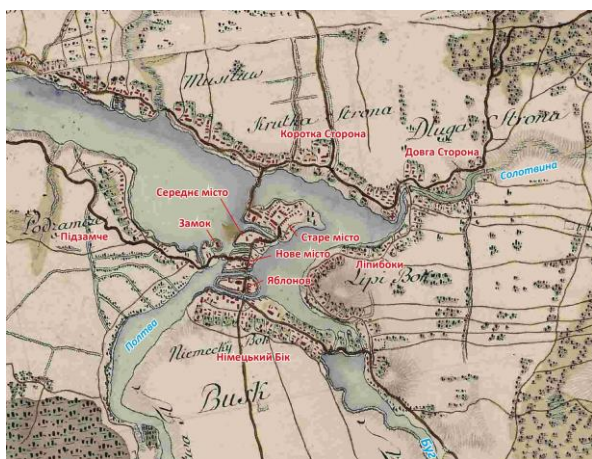
Рис. 3. Курган поблизу с. Вигівка Івано-Франківської області на карті Фрідріха фон Міґа (a) і його сучасний вигляд (b). Фото Дмитра Павліва

Fig. 3. Barrows near Vygivka of Ivano-Frankivsk region on the map of Friedrich von Mieg (a) and its modern appearance (b). Photo made by Dmytro Pavliv

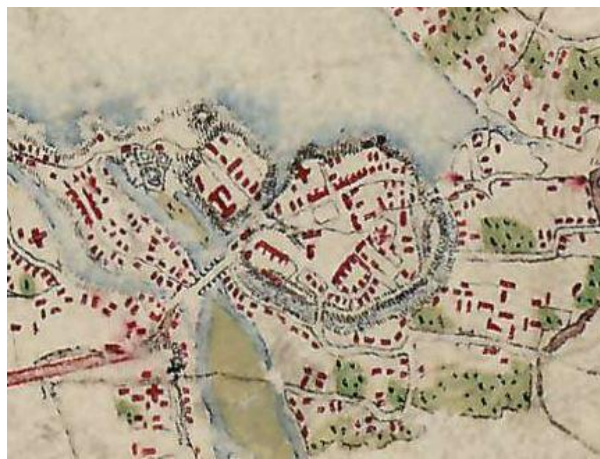
Під час досліджень українсько-польської археологічної експедиції на території Львівщини й Івано-Франківщини, переважно в лісових масивах, зафіксовано майже 3 000 курганів. Серед них виявилися могильні насипи, вперше позначені на карті Міґа, локалізація яких збігається з даними сучасних польових обстежень. Зокрема, у Городоцькому (тепер – Львівському) р-ні такі кургани виявлено поблизу сіл Годвишня, Речичани, Родатичі. На території Стрийського р-ну Львівської обл. зображено 5 курганних насипів між селами Загірочко, Сугрів і Вовчатичі, 2 могильні насипи поблизу с. Отиневичі, по кургану на західних околицях сіл Бортники та Черемхів і 2 на південній околиці с. Любша. Виразно виділяються великий курган поблизу Вигівки в Рогатинському р-ні Івано-Франківщини (рис. 3), який на карті розташовано на лісовій галявині, а тепер – на узліссі, курган у Підмихайлівцях цього ж району та один із найбільших курганів регіону (висота – 9,4 м, діаметр – 38 м) поблизу Комарович у Самбірському р-ні Львівщини. Натомість на карті чомусь не позначена відома з літописної згадки й археологічних досліджень велика колись Галичина могила на Крилоській горі, курган Могила Святослава між м. Сколе і с. Гребенів на Стрийщині та інші великі могильні насипи.

а

б

с

Рис. 4. Літописні міста Белз (а), Бужеськ (б) і Городок (с) на карті Фрідріха фон Міра
Fig. 4. Annalistic cities of Belz (a), Buzhesk (b), and Horodok (c) on the map of Friedrich von Mieg

На карті позначено давні міста, історія яких сягає княжої доби (рис. 4,а,б,с). Це, зокрема, Львів, Галич, Белз, Буськ, Городок, Звенигород, Потелич, Броди, Тереховля, Тлумач тощо, а також згадані в літописах Перемишль і Червен, Ярослав, Городло, Грубешів, Грабовець, Щебрешин, які тепер опинилися на території Польщі. На їхніх планах можна простежити окремі елементи історичної топографії – міські вали й рови, віднайти назви урочищ, кургани, шляхи сполучень, порівняти давні й сьогочасні особливості рельєфу, зміни русел річок і багато іншої інформації. На прикладі городища Замочок літописного Белза, розміщеного на карті на правому березі р. Солокії, бачимо зміну русла, внаслідок якої городище тепер опинилося на протилежному березі.

Яскравим прикладом добре захищених усіх заселених частин міста виступає на карті давній Бужеськ. Місто, крім оборонних споруд, захищене густою сіткою великих і менших рік, а також штучно викопаних та заповнених водою каналів і ровів (ріки Буг, Полтва, Солотвина, Рокитна). Не даремно історики назвали місто «галицькою Венецією». Подібно до Бужеська зображено на карті Городок (тепер – у Львівському р-ні), який згадують літописи з 1213 р. Місто розміщене на підвищенні й захищене валами та ровами, заповненими водою р. Верещиці і великого ставу. У північній, найвищій, частині виділяється дитинець, відділений валом та ровом із водою від прилеглого підгороддя.

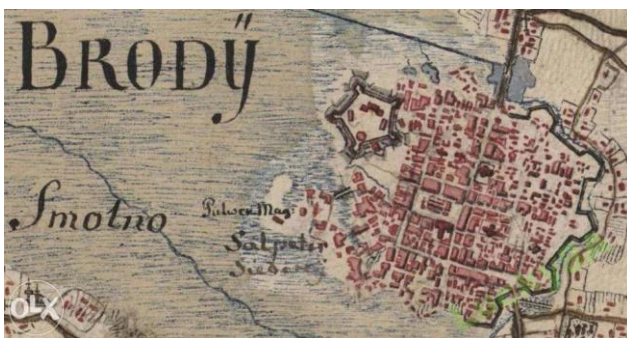

a

b

Рис. 5. Городища літописних Потелича (а) і Синевідська (b) на карті Фрідріха фон Міґа
Fig. 5. Hill-fort of annalistic Potelych (a) and Synevysk (b) on the map of Friedrich von Mieg

a

b

Рис. 6. Замок у Бродях (а) і П'ятничанська вежа (b) на карті Фрідріха фон Міґа
Fig. 6. Castle in Brody (a) and Ryatnychany Tower (b) on the map of Friedrich von Mieg

Крім великих міст, на мапі виразно показано окремі менші городища, зокрема біля с. Підгороддя на Рогатинщині, літописного Потелича з валами і написом «Alte Schanz», городище і монастир на Золотій горі у Верхньому Синьовидному (літописне Синеводсько) з пізнішими фортифікаціями й дерев'яною церквою та ін. (рис. 5,a,b).

Натомість не позначені такі великі городища, як Плісеське і в Судовій Вишні на Львівщині, Городниця на Івано-Франківщині. Без написів і не точно нанесено вали й рови городища княжого Галича на Крилоській горі тощо. Інколи про місця відомих археологам городищ можна здогадуватися тільки по рельєфу на карті у вигляді пагорбів, мисових підвищень по берегах річок. Саме тому для остаточних висновків про існування цього типу пам'яток важливо порівнювати фіксацію археологічних пам'яток на карті Міґа зі сучасним візуальним обстеженням на місцевості. Серед пам'яток пізнішого часу на карті Міґа відображено бастионні замки у вигляді чотири- або багатокутників із бастионами на кутах. За попереднім переглядом карти на Львівщині, Івано-Франківщині й Тернопільщині віднайдено

28 таких об'єктів [Tikhonova, 2016, p.73–84], однак при детальному вивченні бачимо ще декілька непомічених дослідницею замків (Виспа на Івано-Франківщині, Ванів на Львівщині, Буцнів, Чортків, Городок, Звенигород, Шипівці на Тернопільщині тощо). Позначено також стародавні вежі, біля них розміщено напис «Alter Turm», як, наприклад, бачимо це в П'ятничанах (рис. 6,а,б). Назви місцевостей, біля яких фіксовано археологічні пам'ятки, нанесли австрійські топографи, очевидно, за інформацією місцевих мешканців, через що вони містять помилки й перекручення.

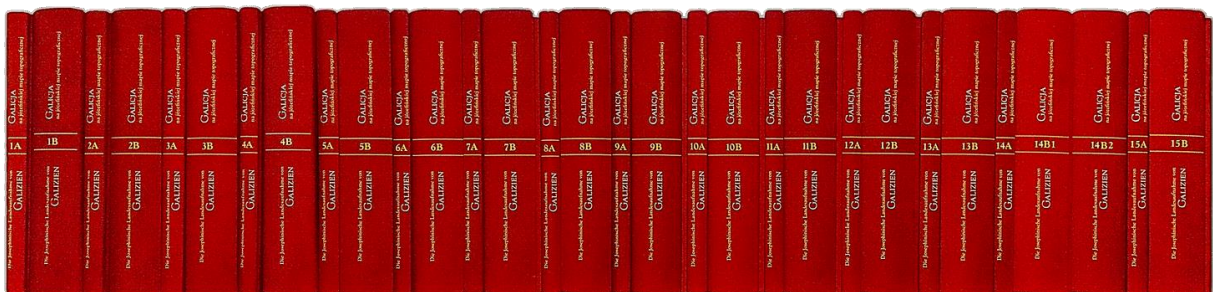
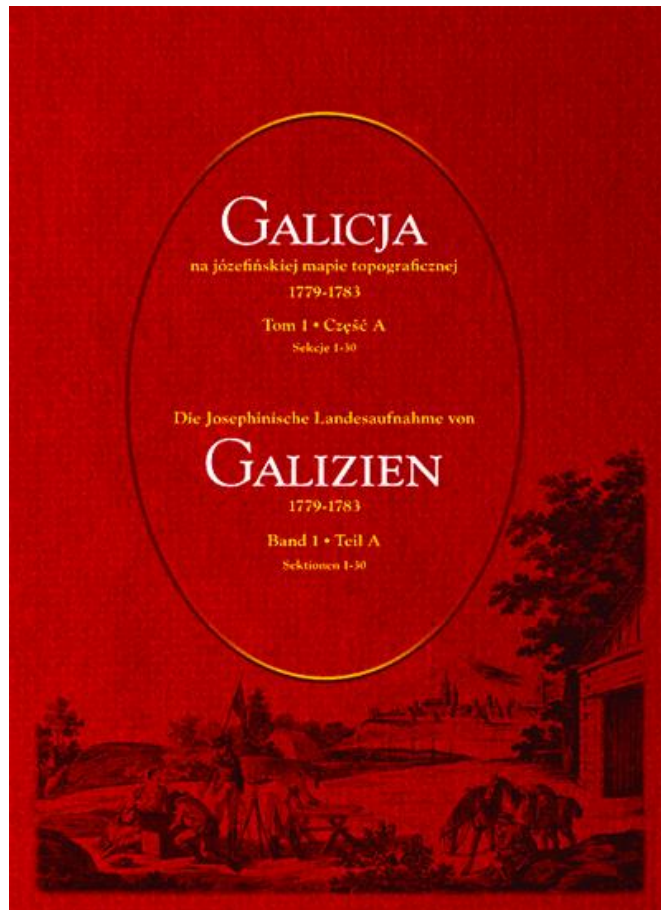

Рис. 7. 15-томне видання карти Фрідріха фон Міра
Fig. 7. Fifteen-volume edition of the map of Friedrich von Mig

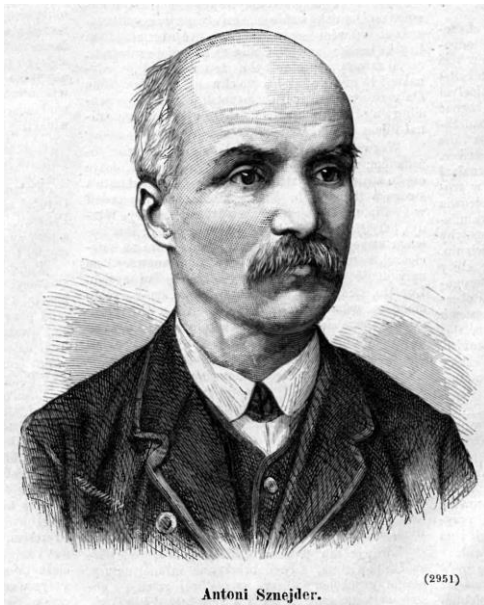

Рис. 8. Антоні Шнайдер (1825–1880)
Fig. 8. Antony Shneider (1825–1880)

(рис. 8). Він зібрав багатющий матеріал до краєзнавства, серед якого була інформація щодо археологічних об'єктів та артефактів і загальних питань, пов'язаних з археологією. Про наукову вартість зібраних матеріалів свідчить той факт, що коли 1873 р. була організована археологічна виставка в Будапешті з нагоди VIII Міжнародного антропологічно-археологічного конгресу, відділ Галичини був найкращим і складався зі збірок багатьох польських установ та окремих осіб, зокрема й А. Шумовського та А. Шнайдера [Курінний, 1994, с. 32]. Свої матеріали А. Шнайдер планував публікувати у спеціальному багатотомному виданні – Енциклопедії до краєзнавства Галичини, яку почав видавати окремими зошитами 1868 р. Однак через брак коштів вийшло тільки два томи (літери А–Б) [Schneider, 1871; 1874]. У першому поміщене гасло «Archeologiczne zabytki i zbiory Galicyi», у якому висвітлено історію археологічного вивчення та наведено перелік понад півтори сотні місцевостей всієї Галичини з пам'ятками археології [Schneider, 1871, s. 140–144]. У сучасних дослідженнях є згадки про Археологічну карту Галичини, яку підготував Шнайдер на 10 таблицях [Булик, 2010, с. 448–449]. Однак ця карта, як і наступні томи енциклопедії, так і не були опубліковані. Маємо також

Попри окремі неточності та недоопрацювання, бачимо, що ця карта надзвичайно корисна для історичних, археологічних, урбаністичних, ономастичних студій, локального вивчення минулого міст і сіл. Активізації вивчення карти Міґа археологами, безумовно, сприятиме закінчений у 2020 р. важливий проект Польської академії наук, присвячений цій карті й публікація 15-томного видання «Galicja na józefińskiej mapie topograficznej 1779–1783 / Die Josephinische Landesaufnahme von Galizien 1779–1783» (t. I–XV, Kraków lub Warszawa, 2012–2022). Кожен із цих томів складається із трьох частин, остання з яких містить переклад описів до карт (рис. 7). Для томів, які стосуються території сучасної України, підготовлено тексти описів українською мовою. Виконавці проекту анонсували також появу цифрової версії цього дуже важливого джерела кінця XVIII ст.

Початки наукового картографування в кінці XIX – на початку XX ст. Перші, однак так і не завершені, спроби археологічної каталогізації та картографування пам'яток Галичини зробив Антоні Шнайдер (1825–1880) – краєзнавець, колекціонер історичних документів та археологічних знахідок

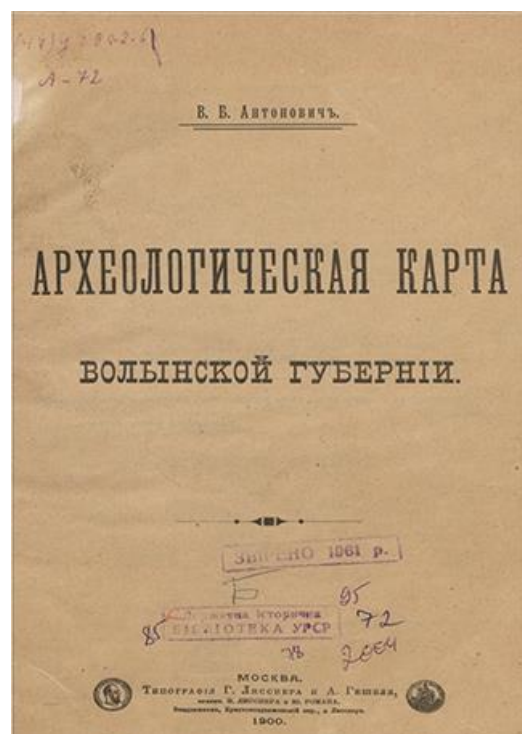

Рис. 9. Археологічна карта Волині Володимира Антоновича
Fig. 9. Archaeology map of Volhynia of Volodymyr Antonovych

інформацію відомого австрійського історика, дослідника Буковини Раймунда Кайндля про надходження впродовж 1870–1890 рр. до Музею природничої історії у Відні археологічних знахідок із Буковини та зберігання в архіві установи археологічної карти цього регіону [Льків, 2016, с. 145].

Справжні початки наукового картографування в Україні пов'язані з діяльністю Археологічних з'їздів. Усього відбулося 15 у період із 1869 р. по 1911 р. Шість з'їздів пройшло в містах України: двічі – у Києві (1874, 1899), Одесі (1884), Харкові (1902), Катеринославі (тепер – Дніпро) (1905), Чернігові (1908) [Заремба, 2003]. У матеріалах III Археологічного з'їзду 1874 р. у Києві була опублікована невелика стаття про матеріали для археології Волині [Рогге, 1878, с. 161–169]. Її автор, член Волинського губернського статистичного комітету, В. Рогге розділив статтю на три підрозділи, у яких описав розкопки на археологічних пам'ятках Волині, які проводили переважно на курганах без наукової мети, а для пошуку скарбів це робили приватні особи. У підрозділі про знахідки згадує кам'яні сокири, пряслиця, римські монети і XVI ст., а також кургани та городища. Окремо також описано народні перекази щодо різних місцевостей Волині. Важливо, що вперше на III Археологічному з'їзді в Києві була ініційована ідея підготовки археологічних карт (рис. 9). Рада з'їзду, враховуючи велику наукову необхідність таких праць, запропонувала підготувати археологічні карти Київської, Харківської, Волинської, Подільської губерній [Юренко, 2004, с. 9]. На XI Археологічному з'їзді 1899 р. у Києві була представлена Археологічна карта Волинської губернії Володимира Антоновича, у якій згадано понад 1 000 пам'яток [Юренко, 2004, с. 17]. Вона була надрукована у «Трудах» – одному з томів фундаментального видання археологічних з'їздів, а також окремим виданням [Антонович, 1900; 1901].

Для підготовки карти В. Антонович використав друковані праці, рукописні матеріали відомих дослідників, донесення волостей про збережені пам'ятки, колекції музеїв і приватних осіб, археологічне анкетування. Вчений, взуваючи на європейські зразки, розробив систему умовних позначень для курганів і ґрунтових захоронень із різним поховальним обрядом, городищ, поселень, стоянок, валів, печер, окремих знахідок, монет і монетних скарбів тощо, яку використав при картографуванні пам'яток. Опис різночасових археологічних пам'яток та знахідок подано по окремих уїздах, а в межах уїздів – по басейнах річок – на території від басейну Тетерева на сході до басейну Західного Бугу. Серед 12 уїздів, 7 (Ровенський, Луцький, Ковельський, Володимирський, Дубенський, Кременецький, Острозький) охоплюють доволі значну територію заходу сучасної України. Важливим і необхідним елементом цього дослідження став географічний та предметний покажчики, які допомагають сучасним дослідникам віднайти необхідну інформацію про ту чи ту пам'ятку. У Предметному покажчику пам'ятки згруповано за епохами (кам'яний, бронзовий, залізний вік із дохристиянським і княжим періодами). Окремо виділено також кургани, городища, вали, пам'ятки пізнішого історичного часу, монетні скарби. Не дивлячись на те, що від часу публікації Археологічної карти

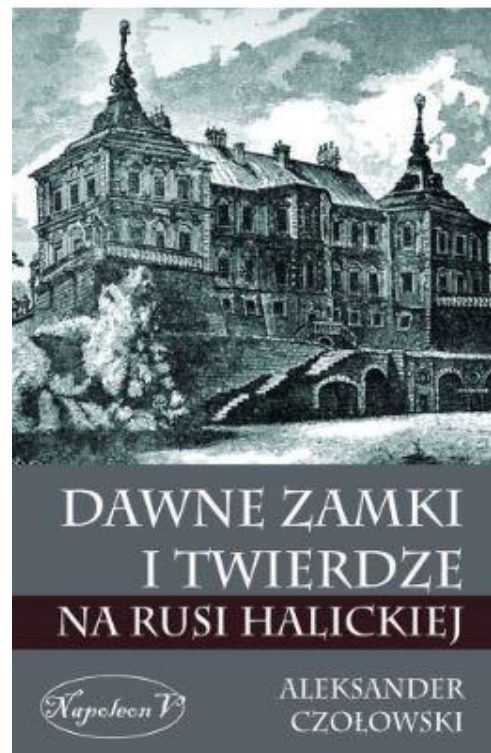

Рис. 10. Перевидана праця Александра Чоловського

Fig. 10. Reissued work of Aleksander Czołowski

Волинської губернії В. Антоновича – першого повноцінного наукового каталогу пам'яток цього великого регіону – минуло понад століття, вона й надалі залишається важливим джерелом інформації, яке використовує вже не одне покоління археологів та істориків.

Однією з перших спроб каталогізації давніх архітектурних пам'яток, яку виконали львівські дослідники, можна вважати працю відомого польського історика й архівіста Александра Чоловського-Сас про замки і фортеці Галицької Русі. Хоч автор наголосив, що його праця не є історико-археологічним дослідженням, а тільки складеним за абеткою списком наявних ще пам'яток для їхньої інвентаризації і консерваторських цілей, та все ж подав доволі обширну інформацію про 47 замків і фортець із 50 місцевостей від XV до кінця XIX ст. [Czołowski, 1892]. Про наукову вартість книжки А. Чоловського свідчить її перевидання 2013 р. (рис. 10).

На початку XX ст. член Археологічної комісії Краківської академії знань і мистецтв, консерватор пам'яток Східної Галичини з 1888 р. Владислав Пшибиславський опублікував невеликий каталог археологічних пам'яток 16 повітів цієї території [Przybysławski, 1906].

Дослідник подав матеріали про археологічні пам'ятки тільки з т. зв. 5-го округу, який охоплював Богородчанський, Борщівський, Бучацький, Чортківський, Городенківський, Гусятинський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Печеніжинський, Підгаєцький, Скалатський, Снятинський, Тлумацький, Тереховлянський і Заліщицький повіти (рис. 11). Це було обумовлено, мабуть, тим, що В. Пшибиславський свого часу виконував обов'язки консерватора цього округу, мав найповнішу інформацію про археологічні пам'ятки на цій території та зручну «базу» для досліджень – маєток у с. Чортовець на Городенківщині.

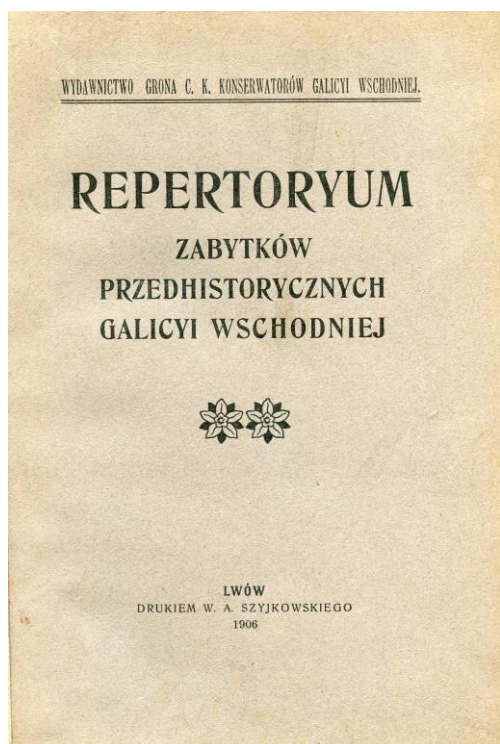

Рис. 11. Каталог археологічних пам'яток Владислава Пшибиславського
Fig. 11. Catalogue of archeological sites made by Władysław Przybysławski

У каталозі матеріали розміщено по окремих повітах, які укладено за латинською абеткою. До кожної пам'ятки автор подав наукову, науково-популярну літературу, газетні й усні інформації. Каталог має також таблиці ілюстрацій, алфавітний покажчик місцевостей, список скорочень. Натомість відсутня карта пам'яток.

Каталогізація і картографування археологічних пам'яток між Першою та Другою світовими війнами. Можливо, за зразком праці Владислава Пшибиславського, але значно об'ємнішим, став каталог пам'яток, який уклав Богдан Януш і був виданий 1918 р. [Janusz, 1918]. Дослідник зібрав та опублікував матеріали про археологічні пам'ятки всіх 49 повітів Східної Галичини, зокрема тих, які тепер опинилися на території Польщі (Цешанув, Ярослав, Ліско, Ланцут, Перемишль, Сянок). Праця складається із двох частин. У першій – «Нарис історії доісторичної культури Східної Галичини» – висвітлено стан дослідження доісторичної доби цієї території та представлено бібліографію з цієї проблеми, яка нараховує понад три десятки головніших публікацій. У другій – «Список доісторичних пам'яток Східної Галичини за повітами», яка власне є археологічною картою, описано археологічні пам'ятки з 739 місцевостей усіх повітів, які автор розмістив за абеткою (рис. 12).

Опис кожної місцевості супроводжується покликаннями на джерела інформації (наукові, науково-популярні, газетні, усні тощо). Певним недоліком його праці була відсутність ілюстративного матеріалу, особливо карт пам'яток.

У книзі, яку опублікували Б. Януш і А. Чоловський, присвяченій широкому спектру пам'яток Тернопільського воєводства, вже маємо всі структурні частини повноцінної карти, попри той факт, що містила менше інформацію про археологічні пам'ятки [Czołowski, Janusz, 1926]. Окрім вступного слова і передмови, у праці є чотири розділи. Олександр Чоловський підготував розділи «Історичне минуле» і «Замки», а Богдан Януш – «Доісторичне минуле» й «Божі храми, садиби, пам'ятки». У своєму другому розділі Б. Януш виділив костели та монастирі, дерев'яні та муровані церкви та монастирі, муровані та дерев'яні синагоги, міську архітектуру, палаци, фігури, пам'ятки та пам'ятники тощо. Він також підготував велику карту, де позначено, крім іншого, археологічні пам'ятки (доісторичні поховання, печери, городища, вали). У книжці використано багатий ілюстративний матеріал (160 світлин на 78 таблицях), серед якого найкращі археологічні знахідки з тодішнього Тернопільського воєводства (зображення Святовита, бронзова корона із Залісся, трипільські фігурки і кераміка з Більча-Золотого, Кошилівців, речі з Михалківського скарбу, кургани у Звенигороді, городище в Ланівцях та ін.).

Активно долучилося до формування каталогів археологічних пам'яток Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ). У період між двома світовими війнами у «Записках НТШ» випущено серію публікацій про археологічні матеріали, які надходили до Музею товариства. Цю серію започаткував Юрій Полянський, який зібрав матеріали за 1926–1927 рр. Серед них були з його власних пошуків, знахідки його учнів і надіслані мешканцями сіл до Музею НТШ. Збірка налічувала майже 1 000 знахідок із 65 місцевостей [Полянський, 1928, с. 9–35]. Традицію таких публікацій продовжив Ярослав Пастернак після повернення із Праги до Львова. У другому випуску опубліковано нові надходження за 1928 р., що походили з 76 пунктів і були розподілені за окремими епохами, їх доповнили дві таблиці з рисунками, які виготовив його брат Северин Пастернак [Пастернак, 1929, с. 229–242]. У третьому – охоплено матеріали за наступні 4 роки [Пастернак, 1933, с. 113–130]. Останній випуск за 1933–1936 рр. містить матеріали, які теж впорядковано за певними періодами, починаючи з мезоліту і аж до XVIII ст. Цікаво, що тут у переліку населених пунктів згадано канадську провінцію Саскачеван, звідки в Музей НТШ надійшла збірка крем'яних виробів, серед яких 6 наконечників списів, 16 наконечників стріл, 7 скребків, різець і проколка [Пастернак, 1937, с. 241–268]. Перелік пунктів, зарахованих до ранньої доби бронзи, вчений подав також в окремій статті [Пастернак, 1933а, с. 63–112].

Каталоги пам'яток та окремих археологічних знахідок у 30-х роках ХХ ст. надруковано на сторінках часопису «Літопис Бойківщини» (рис. 13). У ньому Володимир Кобільник упродовж 1931–1937 рр. у спеціальній рубриці «З археології Бойківщини» описав такі відомі пам'ятки бойківського підгір'я, як Ступниця, Кульчиці, Спас, Смільниця, Городище та сотні різночасових знахідок, зокрема цікавий

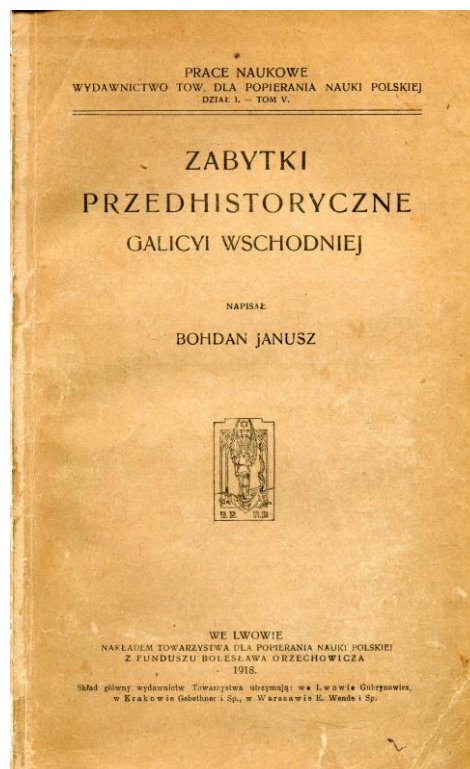

Рис. 12. Каталог археологічних пам'яток Богдана Януша

Fig. 12. Catalogue of archaeological sites made by Bohdan Janusz

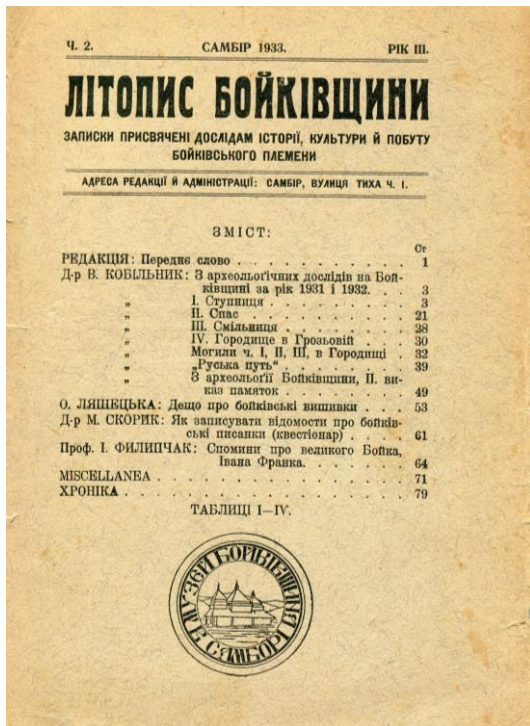

Рис. 13. Титульна сторінка часопису «Літопис Бойківщини»

Fig. 13. Title page of the magazine «Літопис Бойківщини»

з описом у кожному з них пам'яток археології та знахідок (рис. 14). Доповнив описи ілюстраціями планів городищ у Зимно, Ізові, Лежниці та Литовежі.

Підсумовуючи, зазначу, що в період між двома світовими війнами були опубліковані каталоги й археологічні карти переважно різночасових пам'яток археології, які охоплювали малі та великі території тогочасного адміністративного поділу західної України.

Археологічні каталоги і карти заходу України другої половини ХХ ст. Особливо результативною щодо створення археологічних каталогів і карт стала друга половина ХХ ст. Після відновлення діяльності відділу археології Інституту суспільних наук у Львові (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) підготовлено й опубліковано серію досліджень, які можна зарахувати до окремих археологічних карт або ж розділів монографій, у яких вагому частину становили

бронзовий скарб зі Самбора [Кобільник, 2005, с. 60–65, 205–251; 2007, с. 28–29, 53, 93, 156–157; 2009, с. 11–12, 227]. Матеріали, зібрані в цих випусках, активно використовують дослідники для створення археологічних карт як окремих епох та культур, так і для узагальнювальних карт заходу України.

У 154-му томі «Записок НТШ» Олександр Цинкаловський опублікував локальну карту різночасових пам'яток тодішнього Володимирського повіту [Цинкаловський, 1937, с. 183–240]. Праця складається із двох частин. У вступній автор подає опис повіту, його кордони та природно-географічну характеристику. Тут же вміщена інформація про археологічні пам'ятки від кам'яної до княжої доби, виділено типи пам'яток (селища, городища, могильники). Автор використав працю В. Антоновича, яку визнав важливою, але неповною й неточною, оскільки вона ґрунтувалася переважно на інформації різних дописувачів, а О. Цинкаловський найбільше уваги приділяв особистому обстеженню пам'яток. У другій частині під назвою «Матеріали» дослідник детально описав м. Володимир, долучив до цього гарний план, археологічні пам'ятки, описав його передмістя та села Володимирського повіту, укладені за абеткою

Рис. 14. Олександр Цинкаловський – автор археологічних каталогів пам'яток Волині

Fig. 14. Aleksander Cynkałowski – author of archaeological catalogs of sites of Volhynia

Рис. 15. Олександр Черниш – автор археологічної карти палеолітичних пам'яток України
Fig. 15. Oleksandr Chernysh – author of archaeological map of Paleolithic sites of Ukraine

Рис. 16. Олексій Ратич – автор археологічної карти пам'яток княжої доби заходу України
Fig. 16. Oleksiy Ratych – author of archaeological map of early medieval sites of the West of Ukraine

такі карти. Однією з перших археологічних карт після Другої світової війни стала праця Олександра Черниша, у якій зібрано інформацію про палеолітичні пам'ятки всієї території України (рис. 15). Опис пам'яток автор розділив хронологічно зарахував до раннього, середнього й пізнього палеоліту та подав інформацію про них по басейнах рік. У праці зафіксовано 336 пам'яток, із яких до раннього і середнього палеоліту віднесено 34 пам'ятки і 302 – до пізнього. Стан вивчення палеолітичних стоянок у різних регіонах України на середину ХХ ст. демонструє карта, ілюстрації з матеріалами доби палеоліту та список використаної літератури [Черниш, 1954, с. 67–152].

Олексій Ратич підготував каталог і карту пам'яток княжої доби заходу України [Ратич, 1957]. Каталог укладено згідно з наявним на той час адміністративним поділом. Він охопив Волинську, Дрогобицьку, Львівську, Рівненську, Станіславівську (тепер – Івано-Франківську), Тернопільську і Чернівецьку обл. (рис. 16). У кожній області археологічні пам'ятки розміщено за абеткою. Усі пам'ятки, згадані в тексті, нанесено умовними знаками на зведеній карті. Текст каталогу доповнюють 13 таблиць, на яких зображено найважливіші знахідки (кераміка, знаряддя праці, предмети побуту, зброя, ювелірні вироби, вироби з кістки, рогу й каменю). У текстовій частині опубліковані також плани найважливіших міст княжої доби (Володимир, Галич, Белз, Звенигород, Терехівля, Пліснеськ), плани церков Галича, могильника в Копачинцях, рисунки вислих печаток тощо. В одному з додатків подано доволі обширний список пам'яток, які не ввійшли до каталогу і, на думку автора, вимагали додаткової перевірки.

Прикладом археологічної карти, яка присвячена одній археологічній культурі та є вагомим частиним монографічного опрацювання, може слугувати праця Маркіяна Смішка [Смішко, 1960]. Крім окремих п'яти розділів про історію досліджень, поховання і похоронний ритуал, аналіз речового інвентарю, хронологію та висновки і деякі узагальнення, у книжці доволі велику частину займає другий розділ – «Результати розкопок підкурганних поховань карпатського типу» [Смішко, 1960, с. 11–59]. Це, фактично, каталог досліджених пам'яток III–VI ст. н. е. з детальним описом кожного з курганів, решток тілоспалення, поховального інвентарю (рис. 17). Каталог унаочнює карта поширення пам'яток культури карпатських курганів у межах України вздовж північного підгір'я Карпат, від верхів'я Серету на сході до р. Стрий на заході. На карті позначено 26 відомих на

тоді місцевостей у Львівській, Івано-Франківській і Чернівецькій обл. та одна пам'ятка на Закарпатті [Смішко, 1960, с. 82]. У кінці книжки розміщена детальна зведена таблиця досліджених курганів.

Доповнили реєстр нововідкритих пам'яток на заході України роботи Львівського історичного музею в 1952–1957 рр. Їхні результати висвітлено в окремій публікації, де, крім стаціонарних досліджень, описано результати розвідкових обстежень різночасових пам'яток на Львівщині, Тернопільщині, Рівненщині та Дрогобиччині [Свешніков, 1959, с. 3–28; Бернякович, 1959, с. 29–41].

Не знайшовши сприяння в Академії наук УРСР, відомий дослідник Волині і Волинського Полісся О. Цинкаловський опублікував за кордоном на початку 60-х років ХХ ст. дві праці, які теж можна зарахувати до археологічних карт (рис. 18). У польськомовній монографії, виданій у Варшаві за підтримки відомого польського археолога Юзефа Костжевського, вміщені матеріали із власних досліджень, а також використано матеріали з музеїв Луцька, Кременця, Львова, Тернополя і Варшави та численної літератури [Cynkałowski, 1961]. Дослідник детально висвітлив географічні особливості великого регіону України й подав археологічні матеріали за окремими епохами або археологічними культурами. У пам'ятках римської доби окремо виділив поховання, імпорتنі посудини, фібули, прикраси, зброю, скарби монет і окремі монети тощо. Подібно для доби раннього та пізнього середньовіччя описав окремо городища, замчища, поселення, курганні та ґрунтові могильники, вали, печери, а також скарби й окремі знахідки. У кінці праці вміщено ілюстрації у вигляді рисунків і світлин. Шкода, що в монографії відсутні карти бодай по великих археологічних періодах, хоч для такого об'ємного матеріалу це вимагало б додаткового й доволі складного опрацювання.

Натомість така карта з'явилася в іншій, меншій за об'ємом, україномовній праці цього дослідника, яку опубліковано в Канаді 1966 р. під псевдо Александер Бужанський і присвячено археологічним пам'яткам басейну Прип'яті. На основі археологічних джерел автор доводить, що вже в римську добу функціонував водний шлях по р. Прип'ять. Та особливо активно його почали використовувати в часи Старокиївської держави. Картографування автора показало, що в добу середньовіччя весь водний шлях від Чорнобиля на сході до середнього Бугу (тепер – Західний Буг) був густо заселений. З-над Балтики вели три водні шляхи, серед яких О. Цинкаловський особливо виділив Вісла–Буг–Прип'ять, на якому позначені городища, поселення, курганні могильники, окремі знахідки, зброя над самою Прип'яттю та її притоками [Бужанський, 1966].

У монографії Володимира Барана, присвяченій раннім слов'янам між Дністром і Прип'яттю, виділено окремий розділ – «Пам'ятки слов'ян VI–VII ст.» [Баран, 1972, с. 143–228], який фактично є каталогом цих пам'яток із детальним описом поселень, виявлених розвідковими обстеженнями або досліджених стаціонарно (рис. 19). Цей каталог налічує 69 пам'яток,

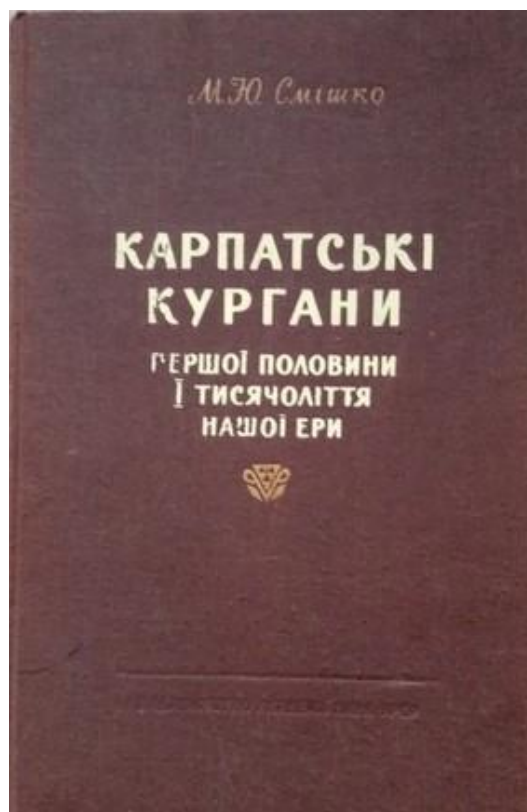

Рис. 17. Монографія Маркіяна Смішка з каталогом і картою пам'яток культури карпатських курганів

Fig. 17. Monograph of Markian Smishko with catalog and map of sites of Carpathian Tumuli culture

складених за абеткою і доповнених рисунками та світлинами. Якби була ще й карта, то його можна було би вважати тогочасним зразковим прикладом подачі джерельного матеріалу з історії ранніх слов'ян на означеній території.

Інколи автори монографій починають у вигляді додатків вводити переліки відкритих пам'яток, які не ввійшли до основної частини праці. Так зроблено у книжці Бориса Тимощука, присвяченій пам'яткам празької і лука-райковецької культур слов'ян Північної Буковини. У ній вміщено список понад двох сотень пам'яток V–IX ст. [Тимощук, 1976]. В іншій монографії цього автора окремим розділом у кінці книжки розміщено описи археологічних пам'яток (поселення, городища, поховання) поблизу майже 40 місцевостей. Розділ проілюстровано планами городищ, поселень, розрізами оборонних споруд, керамічними виробами [Тимощук, 1982, с. 154–191]. Подібно поступив Денис Козак у книжці про пшеворську культуру, спеціально виділивши підрозділ «Археологічні пам'ятки пшеворської культури верхнього Подністров'я і західного Побужжя», у якому описано окремо поселення і могильники [Козак, 1984, с. 70–91]. Серед 50 ілюстрацій є також карта поширення пам'яток цієї культури.

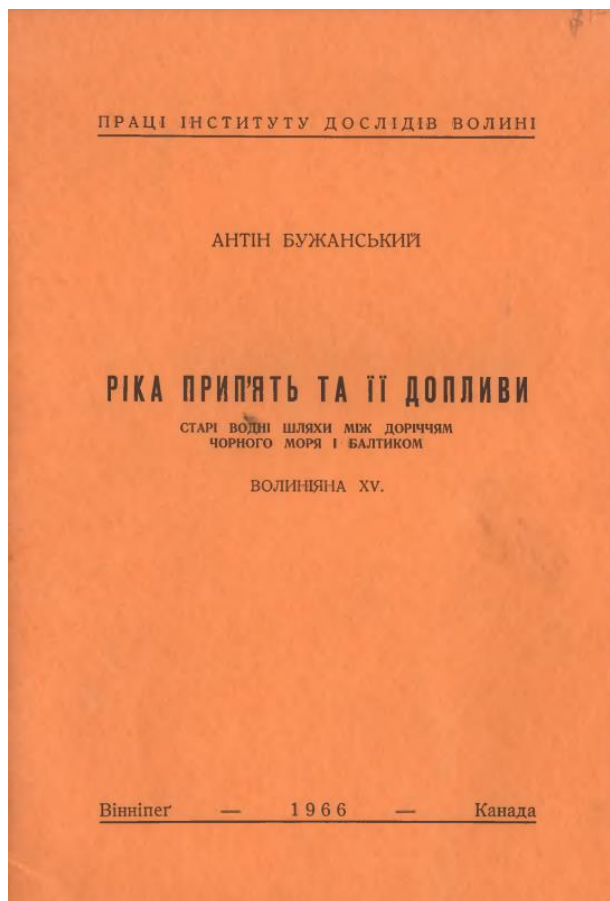
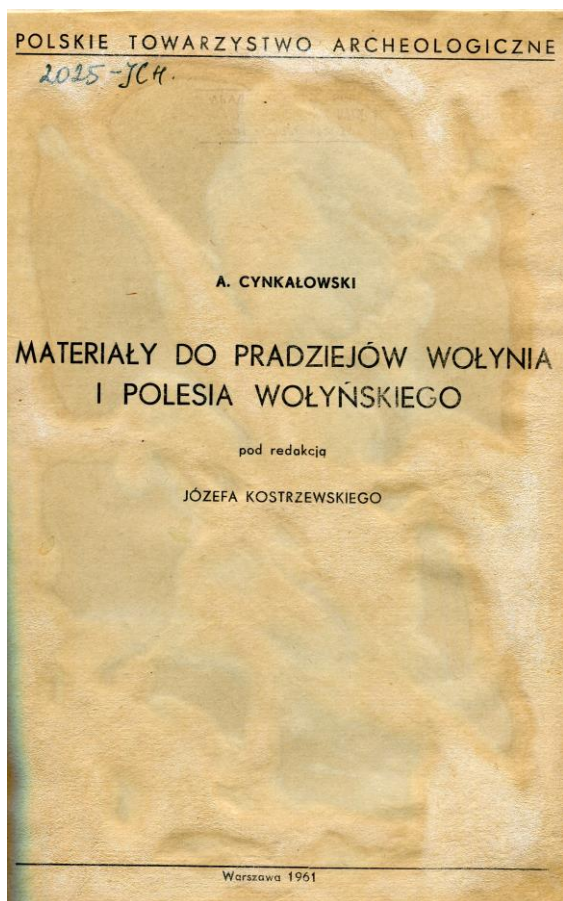

Рис. 18. Праці Олександра Цинкаловського, опубліковані в Польщі і Канаді

Fig. 18. Works of Aleksander Cynkałowski published in Poland and Canada

Історики, використовуючи писемні й археологічні джерела, також створюють каталоги та карти, переважно пам'яток княжої доби. У монографії Михайла Тихомірова серед міст Старокиївської держави виділено окремо два розділи, присвячені містам Волинської і Галицької земель [Тихоміров, 1956]. Серед волинських міст автор схарактеризував Волинь, Володимир, Луцьк, Пересопницю, Червен, Белз і зарахував до волинських міст Пінськ та

Берестя. У розділі, присвяченому містам Галицької землі, описав тільки Галич, Звенигород, Тереховлю та Перемишль. Набагато повніше представлені міста Волині й Галичини на карті, де нанесено майже пів сотні (48) населених пунктів [Тихомиров, 1956, с. 296–297].

Рис. 19. Володимир Баран – дослідник ранньослов'янських пам'яток України
Fig. 19. Volodymyr Baran – researcher of Early Slavic sites of Ukraine

Іван Крип'якевич у книжці, присвяченій Галицько-Волинському князівству, написаній у 1957–1958 рр., значно глибше й детальніше проаналізував писемні та археологічні джерела [Крип'якевич, 1984]. Він уперше подав характеристику населених пунктів, зокрема міст, по окремих землях-князівствах (Володимирська, Луцька, Дорогобузько-Пересопницька, Болехівська, Берестейська, Холмська, Червентська, Белзька, Звенигородська, Тереховельська, Галицька землі), згадавши майже 130 населених пунктів. Натомість на карті Галицько-Волинського князівства розмістив тільки найголовніші міста й окреслив межі земель та удільних князівств на другу половину XIII ст. [Крип'якевич, 1984, карта на с. 15].

У 60-х роках XX ст. уперше була опублікована карта різночасових археологічних пам'яток, яка охоплювала всю територію України [Археологічні пам'ятки Української РСР (Короткий список), 1966]. Список охоплює майже 7 000 пам'яток археології з 25 областей України. У межах областей пам'ятки поділені за хронологічним принципом. Окремо виділено 136 пам'яток з усієї території України, які взято на той час на державний облік й охорону. І

тільки їх нанесено на єдину археологічну карту. Дослідник історії археологічного картографування Антон Корвін-Піотровський справедливо відзначив: «Незважаючи на неповноту, вкрай лаконічний виклад матеріалу, відсутність належного картографічного забезпечення, “короткий список” став першим, і упродовж півстоліття з дати опублікування лишається єдиним зводом пам'яток, який охоплює всю територію нашої держави» [Корвін-Піотровський, 2018, с. 69–70].

Враховуючи неповноту матеріалів у цьому виданні, Президія Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, керуючись Постановою Ради міністрів УРСР від 20 лютого 1967 р., прийняла ухвалу про видання повного списку археологічних пам'яток України у вигляді обласних довідників. Автором першого довідника археологічних пам'яток окремого регіону України, а саме Львівської обл., став Ігор Сवेशніков (рис. 20). У довідник введено матеріали до 1974 р. На початку представлено короткий огляд найдавнішої історії Львівщини за археологічними джерелами, доповнений ілюстраціями найтиповіших артефактів різних епох та археологічних культур. Три археологічні карти ілюструють поширення пам'яток кам'яного й початку бронзового віку, бронзового та початку залізного віку й ранньослов'янських і давньоруських пам'яток [Сवेशніков, 1976].

Подібно укладено довідник Рівненської обл., який підготував Ігор Сवेशніков у співпраці з Юзефом Нікольченком. У ньому археологічні пам'ятки різних епох і кургани невизначеної культурної належності представлені на 5 археологічних картах [Сवेशніков, Нікольченко, 1982]. Детальнішу інформацію про кожну пам'ятку, згадану в цих довідниках, можна почерпнути зі списку літературних, архівних та інших джерел, фондів збірок наукових і музейних установ. У цій же серії зусиллями групи науковців однією книжкою опубліковано довідник про археологічні пам'ятки Хмельницької, Чернівецької і Закарпатської обл. [Винокур

та ін., 1984]. Такі довідники сприяли охороні та популяризації археологічних пам'яток, особливо на місцевому рівні.

В окремій книжці в цей період опубліковано каталог і карту пам'яток VI–XIII ст. Закарпатської обл., що займають найбільший другий розділ монографії і які автор дослідження зарахував до слов'янських пам'яток [Пеняк, 1980, с. 17–92]. Серед 42 виявлених на той час пам'яток представлено 25 поселень, 9 городищ та 8 могильників і окремих поховань¹.

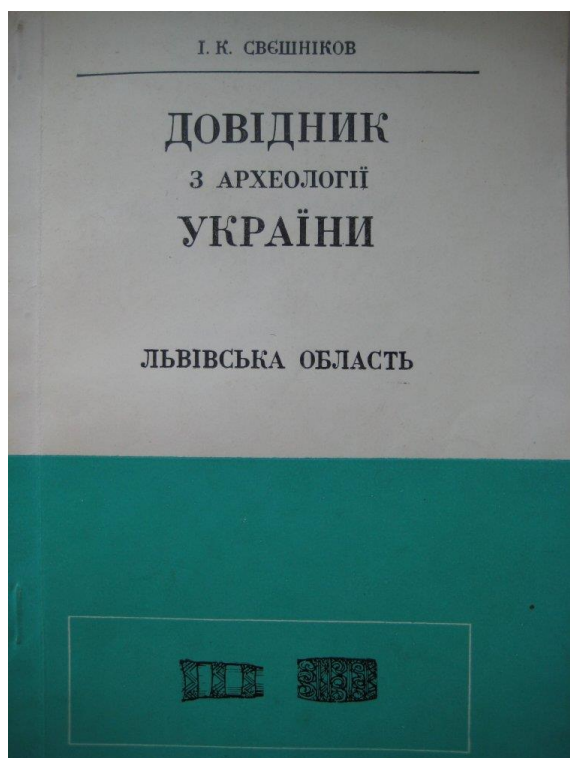

Рис. 20. Перший в Україні обласний довідник пам'яток археології, опублікований у 1976 р.
Fig. 20. First in Ukraine regional guide of archaeological sites, published in 1976

[Кропоткин, 1961]. У книжці Павла Раппопорта приділено велику увагу городищам княжої доби Галицької і Волинської земель [Раппопорт, 1967, с. 12–72]. Схарактеризовано оборонні споруди, організацію оборони, соціальний зміст укріплених поселень (общинні укріплення, міста, замки, фортеці). Городища поділено хронологічно на три періоди (пам'ятки X–XI, XII і другої половини XIII–XIV ст.). На окремих картах кожної землі позначено городища та долучено перелік пам'яток, нанесених на карти [Раппопорт, 1967, с. 222–225]. Ще одне дослідження цього вченого, опубліковане в серії «Зведення археологічних джерел», охоплює архітектурні пам'ятки усєї території Старокиївської держави [Раппопорт, 1982]. У ньому також окремо описано відомі на тоді пам'ятки Волині (Дорогобуж, Луцьк, Володимир, Холм) і Галицької землі (Галич – 10 споруд, а також Василів, Звенигород, Львів та Перемишль). Ці архітектурні об'єкти позначено і на карті, а їхні плани представлені в ілюстраціях [Раппопорт, 1982, с. 105–113, 117]. У цій же серії надруковано працю Ірини Русанової, присвячену слов'янським старожитностям VI–IX ст. між Дніпром і Західним Бугом [Русанова, 1973]. У ній поміщено розділ «Перелік пам'яток», який підготовлено у вигляді каталогу пам'яток цього часу

Необхідно зазначити, що матеріали заходу України неодноразово публікували в узагальнювальних монографіях, присвячених окремим археологічним артефактам, видам пам'яток і археологічних об'єктів. Однією з перших стала монографія Галі Корзухіної про скарби княжої доби, яка складається із двох частин. У першій ідеться про склад скарбів, їхню топографію і питання історії художнього ремесла за матеріалами скарбів. Натомість друга – «Перелік скарбів» – це каталог об'єктів, які розділено на чотири хронологічні групи; тут також представлені їхні ілюстрації та карти поширення. Скарби із заходу України описані серед знахідок другої (другої половини X–рубежу X/XI ст.), третьої (XI–початку XII ст.) і четвертої (70-ті роки XII ст.–1240 р.) груп. Усі вони відображені на картах відповідно до цього хронологічного поділу та на зведеній [Корзухина, 1954, с. 85, 94–95, 135–136, карти 2–5]. Варто згадати також працю Владислава Кропоткіна про скарби римських монет. Авторіві дослідження вдалося зафіксувати в каталозі та на картах у тодішніх Волинській, Дрогобицькій, Закарпатській, Львівській, Рівненській, Івано-Франківській, Тернопільській і Чернівецькій обл. 288 місцевостей, де були виявлені римські монети різних часів

¹Тут я не заторкую питання хронології та етнічної належності окремих пам'яток Закарпаття.

(поселення, ґрунтові й підкурганні кремаційні поховання, городища та окремі знахідки). Перелік розміщено по басейнах річок. Зокрема, на заході України в басейнах рік Західний Буг, Дністер, Горинь, Стир, Стохід, Турія зафіксовано 65 пам'яток, що становило трохи більше третини відомих на тоді пунктів із матеріалами другої половини I тис. н. е. [Русанова, 1973, карта на с. 54]. Цю серію поповнили також праці Юрія Кухаренка про середньовічні пам'ятки, пам'ятки залізного віку та первісної доби Полісся [Кухаренко, 1961, 1961a, 1962], про житлові споруди княжої доби на Русі [Раппопорт, 1975], кілька окремих видань про зброю княжої доби [Медведев, 1966; Кирпичников, 1966, 1966a, 1971, 1973]. Один із випусків цієї серії присвячено культурі кулястих амфор – одній із важливих культур доби енеоліту. Її автором був львівський археолог І. Свешніков. У книжці охоплено пам'ятки цієї культури заходу України (крім Чернівецької і Закарпатської обл.), а також окремі пам'ятки в інших областях та з Білорусі, Молдови й Румунії. Висвітлено також історію дослідження, поховальний обряд, хронологію цієї культури, описано найтиповіші артефакти [Свешников, 1983].

Польський археолог Т. Сулімірський присвятив працю культурі шнурової кераміки (КШК) і культурі кулястих амфор (ККА), вона опублікована в Лондоні [Sulimirski, 1968], має дві частини. У першій ідеться про археологічні дослідження, а друга – має виразні ознаки каталогізації та картографування [Sulimirski, 1968, s. 105–208]. Тут по окремих секціях автор описує курганні могильники і поселення Комарова, кургани Прикарпаття по групах, північно-західні курганні могильники й поселення, західноволинські могили. Часто в описах автор сягає території Польщі на заході та Наддніпрянщини на сході. Окрему секцію присвячено ККА, де теж виділено групи пам'яток (рис. 21). У кінці книжки подано карти їхнього поширення, плани могильників, рисунки і фото.

Багато археологічних матеріалів заходу України через історичні обставини опинилося за кордоном – у музеях Кракова, Варшави, Відня тощо. До честі закордонних дослідників, час до часу вони публікували ці матеріали у статтях, інколи присвячували їм навіть окремі книжки. Зокрема, вже 1960 р. Лехослав Раугут опублікував ранньосередньовічні матеріали з України, які опинилися в Державному археологічному музеї Варшави. Ця публікація фактично доповнює книжку О. Ратича. Перелік пунктів автор подав за такою схемою: назва місцевості, район, область, тип пам'ятки, дослідження, інвентар, хронологія, література. У ній описано понад 100 пам'яток, серед яких найбільшою кількістю представлені Рівненська (43), Волинська (26) і Тернопільська (19) обл. Ще у 8-ми областях згадано 13 пам'яток, переважно від 1 до 3-х пунктів [Rauhut, 1960]. Матеріали з пам'яток кам'яної доби й доби ранньої бронзи з Варшавського музею опрацював та опублікував Єжи Глосік. Каталог охоплює 271 пункт, які укладено за абеткою, і вони містять найбільше матеріалів з околиць Дубна та Кременця. Серед них представлено наконечники крем'яних списів, серпи, крем'яні сокири тощо. Вироби з каменю презентує велика кількість сокир різних типів, а серед керамічних матеріалів багато артефактів культур лійчастого посуду, КШК, стрижовської культури [Glosik, 1962, s. 125–216].

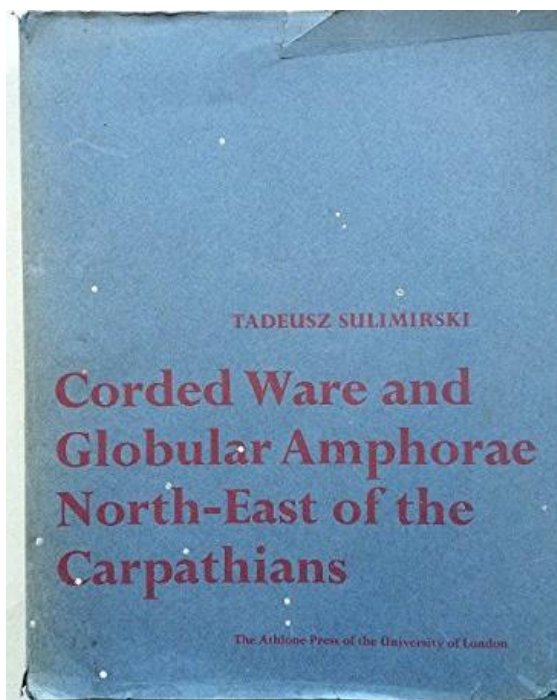

Рис. 21. Монографія Тадеуша Сулімірського
Fig. 21. Monograph of Tadeusz Sulimirski

Традиція публікації українських за походженням матеріалів із цього музею продовжувалася і в наступні роки. Окрему книжку присвятила Тереза Венгжинович знахідкам доби бронзи і раннього заліза. Робота складається з п'яти розділів, серед яких найбільшим є другий – «Каталог знахідок». Він охоплює знахідки з території України (106 пунктів) та Білорусі (7 пунктів). Матеріали з України віднайдені в різні часи, переважно з її західного регіону (понад 70 місцевостей). Серед них виділені знахідки тцінецької, комарівської, лужицької, висоцької, Гава-Голігради, милоградської, поморської культур та інших груп і культур ранньозалізної доби. 15 знахідок походять із невідомих місцевостей. Каталог доповнюють гарно виконані ілюстрації та карти [Węgrzynowicz, 2001].

Рис. 22. Тритомна археологічна карта пам'яток заходу України
Fig. 22. Three-volume archaeological map of the sites of the West of Ukraine

Важливою подією і підсумком довголітнього археологічного картографування заходу України стала публікація на початку 80-х років ХХ ст. колективної праці у трьох книжках – найповнішого зведення різночасових пам'яток усіх семи західних областей цієї території (рис. 22). Видання підготували співробітники відділу археології Інституту суспільних наук у співпраці з археологами інших наукових, освітніх і музейних установ.

Перша книжка охоплює пам'ятки доби палеоліту, мезоліту, неоліту й енеоліту [Археологічні пам'ятки, 1981]. Крім передмови, у книжці вміщено такі розділи: «Стоянки та місцезнаходження палеолітичної доби», «Пам'ятки мезолітичного часу» і «Пам'ятки доби неоліту та енеоліту». Їх доповнюють алфавітний покажчик пам'яток, список використаної літератури. Всі пам'ятки кам'яного віку описані по окремих областях і представлені на чотирьох картах відповідно до їхньої хронології. Шкода тільки, що ротاپринтний спосіб видруку обмежив можливості в цій книжці і двох наступних розмістити фотографії та рисунки, які завжди підвищують рівень археологічних видань.

У другій книжці вміщено зведення даних про археологічні пам'ятки КШК Прикарпаття, Волині й Закарпаття (розділ I), бронзової доби, у якій виділено такі культури: стжижовську, Отомань, комарівську, тцінецьку, Станово, Ноа, лужицьку і скарби бронзових речей (розділ II). У розділі III зібрано інформацію про культури ранньозалізної доби (голіградську, висоцьку, латенську, милоградську, поморську) й окремі групи пам'яток (лежницької, могилянської, черевино-лагодівської, західноподільської, куштановицької). Кожен розділ має перед

каталогом характеристику епохи й археологічних культур та карти пам'яток [Археологічні пам'ятки, 1982].

У третій книжці цієї серії матеріали розділено на три розділи [Археологічні пам'ятки, 1982a]. У першому – «Пам'ятки племен Прикарпаття, Волині і Закарпаття кінця I тис. до н. е. та першої половини I тис. н. е.» – пам'ятки у хронологічному порядку розписані за такими археологічними культурами: липицька, пшеворська, сарматська, пам'ятки типу Лукашівки, зарубинецька, черняхівська, пам'ятки типу Дитинич, культура карпатських курганів. Тут також подано перелік випадкових монет римського часу та монет римського часу невизначеної культурної належності. Другий розділ «Пам'ятки східнослов'янських племен у період утворення Давньоруської держави» присвячено пам'яткам VI–IX ст., пов'язаним із племенами, згаданими в «Повісті минулих літ». У третьому розділі традиційно висвітлено по областях, як і у двох попередніх книжках, різні типи пам'яток (поселення, городища, могильники, скарби, окремі знахідки) IX–XIII ст. Додаткову інформацію про пам'ятки доповнює їхній перелік, сім карт і список літератури.

Каталогізація і картографування пам'яток археології на заході України в роки незалежності. У перші три десятиліття незалежної України активно продовжувалася каталогізація й картографування пам'яток археології заходу України. У 1992 р. опубліковано монографію Дениса Козака, присвячену етнокультурній історії Волині I ст. до н. е. – IV ст. н. е. [Козак, 1992]. У додатку до основної частини праці розміщено каталог археологічних пам'яток пшеворської, вельбарської культур і зубрицької групи. Серед ілюстративних матеріалів є також дві карти їх поширення. Випущено серію праць про різночасові археологічні пам'ятки Волинської обл. Серед них можна згадати навчальний посібник, у якому з ілюстраціями й картами проаналізовано всі археологічні культури Волині та вміщено перелік по районах відомих археологічних пам'яток [Кучінко, Охріменко, 1995]. Опубліковано брошури, присвячені пам'яткам окремих районів або басейнам річок [Конопля, Оприск, 1991; 2012; Конопля, 1997, с.172–217; Конопля, Івановський, 1997] та навчальний посібник про пам'ятки археології Луцького р-ну з окремим розділом-каталогом пам'яток, укладеним за абеткою населених пунктів [Кучінко, Златогорський, 2010, с.165–262]. У 2017 р. випущено найповніший каталог про пам'ятки всієї Волинської обл. [Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область»)] (рис. 23). У вступі коротко висвітлено історію археологічного вивчення області, а в головній частині описано за алфавітом пам'ятки 16 районів. У додатку вміщено альбом ілюстрацій, однак у цьому виданні, як і у вже згаданих, відсутні карти.

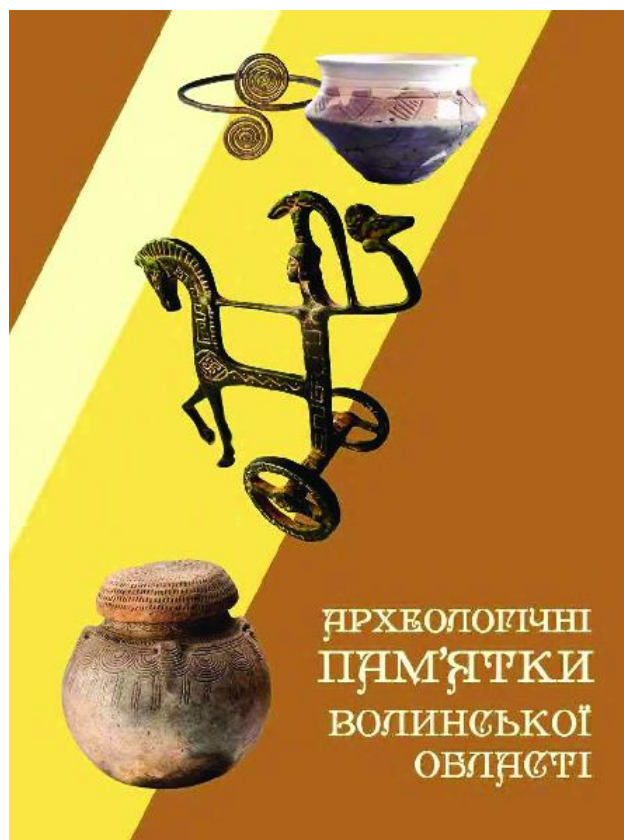

Рис. 23. Каталог пам'яток археології Волинської обл.
Fig. 23. Catalog of sites of archaeology of Volhynia region

З метою активізації пам'яткоохоронної діяльності в 1993 р. надруковано список пам'яток стародавньої історії Львівської обл., у якому зафіксовано понад 750 найважливіших різночасових об'єктів у 20 районах, а також у міста Львів і Червоноград [Михальчишин, 1993]. До списку внесено археологічні пам'ятки з довідника, який 1976 р. видав І. Свешніков, і доповнено матеріалами нових польових обстежень та розкопок. Сокальський р-н Львівщини поповнився нововідкритими пам'ятками від доби палеоліту до пізнього середньовіччя з басейну р. Білосток [Бугай, Войнаровський, Конопля, 2009]. Низку невідомих різночасових пам'яток виявлено на території колишнього Самбірського р-ну Львівщини [Гавінський, Лукомський, 2013, с. 233–251], у басейні р. Стривігор [Войцещук, Павлів, Петегирич, 2018, с. 340–355]. У книжці-каталозі пам'яток Дрогобицького підгір'я зібрано інформацію про 214 пунктів із пам'ятками від доби палеоліту до середньовіччя, які представлено на 4-х картах [Мацкевий, Козак, 2010].

Друкуються у вигляді каталогів і карт матеріали, які нагромаджувалися в музейних установах. Як приклад, можна згадати різночасові знахідки з 75 археологічних пам'яток, що зберігаються у Бродівському історико-краєзнавчому музеї на Львівщині. Їх опубліковано разом із двома картами північної і південної частини Бродщини [Онищук, 2008, с. 172–194]. Окремим каталогом випущено маловідому збірку трипільської антропоморфної пластики з фондів Львівського історичного музею. У книжці описано і проілюстровано 205 статуеток різного стану збереження з 14 пунктів (7 місцевостей Тернопільської обл., 3 – Івано-Франківщини, 3 – з Черкащини та з однієї місцевості Чернівецької обл.), які також позначено на карті [Яковишина, Куценьяк, 2021].

Одним із сучасних прикладів створення різночасових вузько локальних археологічних карт може слугувати праця про пам'ятки Рогатинського р-ну Івано-Франківщини [Павлів, Петегирич, 2015, с. 16–96]. До неї ввійшли матеріали, скрупульозно відшукані в давніших наукових і науково-популярних публікаціях із XIX по XXI ст. і велика кількість нововідкритих, з активною участю авторів дослідження, пам'яток (рис. 24). У структурі цієї праці представлено природно-географічну характеристику району, типи археологічних пам'яток та історію їхнього дослідження. В окремому розділі відтворено археологію і давню історію Рогатинщини від доби палеоліту до середньовіччя за археологічними джерелами. Великий каталог пам'яток розміщено в текстовій частині та проілюстровано на археологічних картах, у 23 рисунках і 29 світлинах. За подібною схемою підготовлено працю про археологічні пам'ятки колишнього Городоцького р-ну Львівщини [див. статтю: Петегирич, Павлів, 2023 у цьому збірнику].

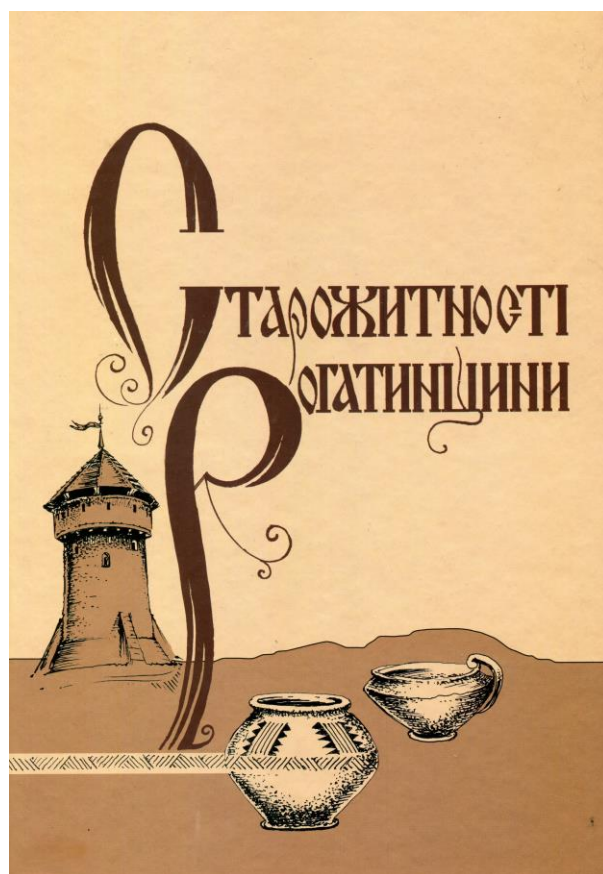

Рис. 24. Колективна праця з каталогом і картою археологічних пам'яток Рогатинщини
 Fig. 24. Collective work with catalog and map of archaeological sites of Rohatyn district

Рис. 25. Монографія Михайла Кучери про слов'яно-руські городища на території України
Fig. 25. Monograph of Mykhailo Kuchera dedicated to Slavic-Rus hillforts located on the territory of Ukraine

їхньої хронології, локалізації, дублювання тощо. Для їхнього вирішення В. Козюба запропонував прийняти Програму створення Національного реєстру слов'яно-руських городищ [Козюба, 2010, с. 292–298].

Велику колекцію хрестів-енколпіїв із території західної України у найповнішому виданні, яке охоплює знахідки, виготовлені у Старокиївській державі та привезені на її територію [Корзухина, Пескова, 2003]. У першій частині видання (автор Г. Корзухіна) розроблено систему класифікації енкалпіїв, їхнє датування і висвітлено картину розвитку цієї галузі художнього ремесла. Друга частина книжки, яку підготувала А. Пескова, є каталогом, у якому серед інших знахідок по окремих групах і типах описані та представлені в ілюстраціях хрести-енколпіїв заходу України й сусідніх територій, які належали до Галицько-Волинських земель. У нещодавно опублікованому каталозі іконок X–XIII ст. з України, виготовлені з каменю, кістки та кераміки, представлено знахідки візантійського походження та роботи південноруських майстрів із території заходу України і прилеглої території Польщі [Архипова, 2021, с. 98–112, 171–190].

У монографії Віри Гупало у вигляді таблиці вміщено «Каталог археологічних пам'яток, відкритих в межах Звенигородської землі» [Гупало, 2014]. У каталозі подана коротка інформація про кілька сотень пам'яток (поселення, городища, могильники, печери). Територіально вони охоплюють Львів і Бродівський, Буський, Городоцький, Жидачівський, Жовківський, Золочівський, Миколаївський, Перемишлянський, Пустомитівський і Яворівський р-ни Львівщини (два останні чомусь кілька раз повторюються, тому не можна встановити точну кількість пам'яток). Із Тернопільщини до каталогу потрапили пам'ятки

За роки незалежності опубліковано тематичні індивідуальні монографії, у яких вагому частку займають каталоги пам'яток княжої доби. Відомий дослідник українських городищ Михайло Кучера розглянув топографію городищ і планування їхніх оборонних споруд, будову оборонних споруд, особливості забудови городищ та основні етапи оборонного будівництва на великій території між Сяном і Сіверським Дінцем (рис. 25). Серед городищ багатьох регіонів він виділяє Дністро-Сиретську, Прикарпатську (верхньодністровську), Західно-волинську (західнобузьку) і Південно-волинську групи городищ, які приблизно охоплюють західноукраїнську територію [Кучера, 1999, с. 123–136, 140–142, рис. 36–38, 40]. Городища кожної з цих груп представлені також на картах та в додатку у вигляді реєстру-переліку городищ VIII–XIII ст., які розміщено по басейнах річок [Кучера, 1999, с. 189–224]. Кілька років раніше була опублікована праця Андрія Кузи, присвячена городищам з усієї території Старокиївської держави [Куза, 1996]. Порівняльне вивчення обох досліджень, яке ретельно провів Віталій Козюба, показало багато невирішених проблем щодо самої кількості городищ цього часу в Україні,

Бережанського, Зборівського й Козівського р-нів, а з Івано-Франківщини – Рогатинського. На жаль, не має карти з нанесеними пам'ятками, яка візуально показала б неправомірність віднесення до складу Звенигородської землі багатьох пам'яток, що не входили до неї за територіальним принципом. Не враховано також такий вид, як скарби (Молотівський, Олеський, Вербівський).

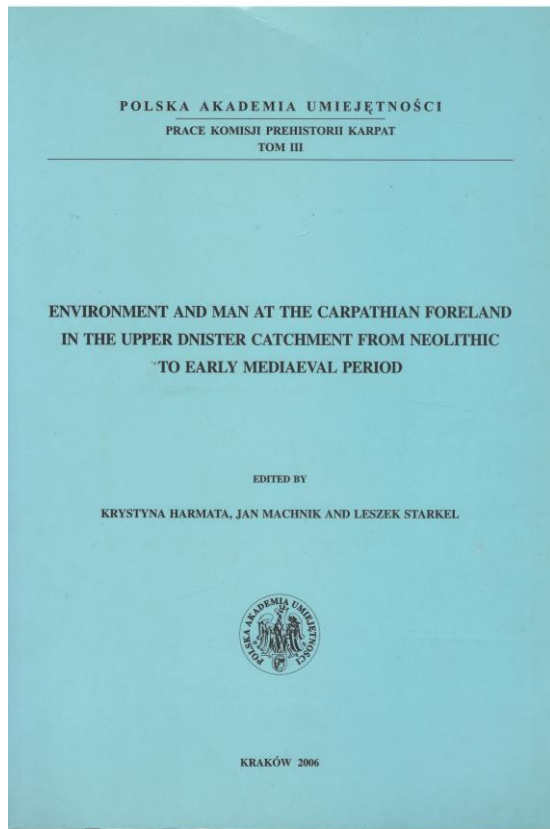
Пам'ятки княжої доби східнішої частини Західного Поділля ввійшли до каталогу монографії Марини Ягодинської, який охоплює Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Зборівський, Козівський, Монастирський, Підволочиський, Терехівський, Тернопільський, Чортківський р-ни Тернопільської обл. Загалом – 542 пам'ятки [Ягодинська, 2018, с. 138–206].

Для території Закарпаття, крім каталогу пам'яток VI–XIII ст., у книжці Степана Пеняка, яку опубліковано ще в останній чверті XX ст., важливим став випуск монографії з каталогом і картою пам'яток куштановицької групи ранньозалізного періоду, який здійснено завдяки співпраці з Інститутом археології Ягеллонського університету [Попович, 2006], а також загальна характеристика і кількість пам'яток археології Закарпаття, подані за окремими епохами, періодами й культурами [Пеняк, 2006, с. 272–276].

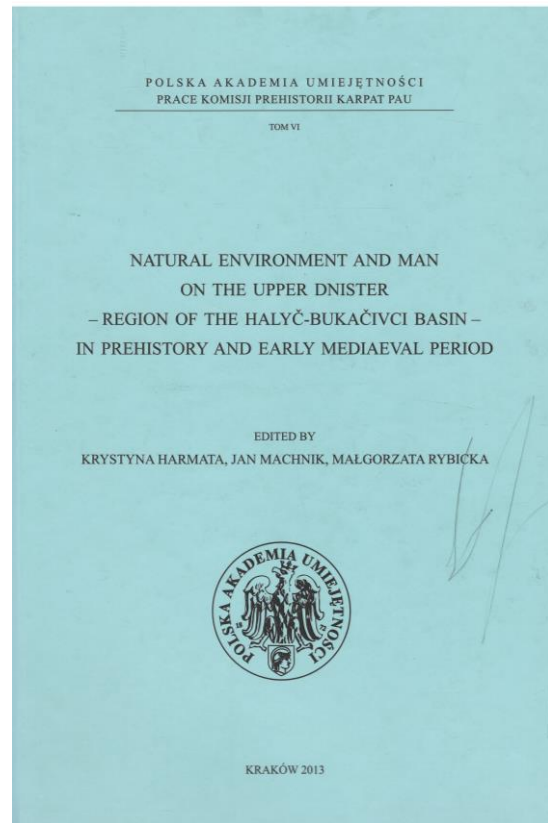
У роки незалежності налагодилася співпраця археологів Львова з польськими науковими установами у вивченні археологічної спадщини заходу України, зокрема і щодо каталогізації та картографування археологічних пам'яток. Із 1992 р., за ініціативою світлої пам'яті відомого польського археолога, професора Яна Махніка (1930–2023), розпочалися щорічні спільні українсько-польські археологічні дослідження. Важливо, що вони мали інтердисциплінарний підхід, до них долучилися геологи, геоморфологи, палеоботаніки. На початковому етапі головні зусилля були спрямовані на верифікацію відомих пам'яток археології і водночас під час цих досліджень відкрито велику серію невідомих археологічних об'єктів.

Дослідження розпочалися від долини р. В'яр, правої притоки Сяну, та р. Стривігор, яка впадає у Дністер, і поширювалися в південно-східному напрямку вздовж Карпатського підгір'я. Важливими та результативними у спільних українсько-польських археологічних дослідженнях були масштабні розвідкові роботи, спрямовані на пошуки нових та уточнення локалізації вже відомих стародавніх курганів. Із цією метою за пропозицією українських археологів із 1997 р. розпочалися систематичні обстеження окремих природно-географічних мікрорегіонів Верхньої Наддністрянщини. Широкими розвідковими роботами, які проводилися до 2013 р., охоплено території східної частини Сянсько-Дністровської, Самбірської і Дрогобицької височин, Моршинського підгір'я, Стільсько-Бібрського горбогір'я, Присвіцької (Заліської) височини, Рогатинського Опілля, Войнилівської височини, які донедавна були «білою плямою» на карті курганних пам'яток Верхньої Наддністрянщини [Machnik, et al., 2006, p. 106–125; Machnik, Pavliv, Petehyryč, 2006, p. 127–142; Machnik, Pavliv, Petehyryč, 2006a, p. 143–161; Махнік, Павлів, Петегирич, 2013, с. 114–168]. У результаті досліджень встановлено, що ця територія буквально насичена стародавніми могилами, кількість яких сягає понад 2 000 курганних насипів. Нововиявлені пам'ятки, на відміну від інформації про кургани, досліджені давніше, мають детальну топографічну локалізацію, план-схеми курганних груп, фотофіксацію та метричну характеристику практично кожного кургану.

За аналогіями та результатами попередніх досліджень, частина курганів може належати до КШК, інші – до тцінецької та комарівської культур, великі могили, ймовірно, відносяться до пізньобронзової і ранньозалізної діб, малі насипи – до культури карпатських курганів, слов'яно-руської доби. Отримані результати показують, що Верхня Наддністрянщина займає одне з чільних місць у європейському масштабі щодо концентрації курганів. Результати робіт спільної експедиції висвітлені в сотні статей, представлені на міжнародних конференціях в Україні та за кордоном, опубліковані в серії монографій (рис. 26). Вони підтверджують ефективність широкої міжнародної співпраці в археології [Детальніше про головні результати діяльності українсько-польської експедиції див.: Павлів, Петегирич, Махнік, 2015, с. 323–347].

a

b

Рис. 26. Праці українсько-польської експедиції з археологічними каталогами і картами
Fig. 26. Publications of Ukrainian-Polish expedition with archaeological catalogues and maps

Молоді археологи з Польщі, інколи у співпраці з українськими колегами, теж долучилися до підготовки каталогів і карт заходу України, користаючи з кращих можливостей для опрацювання археологічних матеріалів під час наукових відряджень та залучення збірок із музеїв Польщі. Прикладом може слугувати каталог городищ княжої доби Івано-Франківщини, Львівщини й Тернопільщини [Liwoch, 2003, s. 213–297]. У каталозі Р. Лівоха розміщено інформацію про 307 городищ 3-х західноукраїнських областей, які укладено за алфавітом, та доповнено картою пам'яток, планами і перерізами городищ та валів [Liwoch, 2003, с. 223–286]. Цей дослідник також є автором каталога і карти поширення металевих булав та мечів княжої доби на західній Україні [Liwoch, 2006, s. 67–78; 2008, s. 50–56]. Ще одне його дослідження присвячене скарбам домонгольського часу на заході України, які виявлено у Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській і Тернопільській обл. [Liwoch, 2013]. Воно підготовлене за матеріалами згаданої праці Г. Корзухіної 1954 р. та доповнене матеріалами новіших досліджень і випадкових знахідок. Для повноти інформації про цю категорію знахідок вартувало б долучити скарби з Чернівецької і Львівської обл., які ще з XIX ст. зберігаються у Відні (Naturhistorisches Museum Wien).

Із врахуванням нових археологічно-архітектурних досліджень, одним із розділів праці Домініка Худзіка став каталог сакральної архітектури Галицько-Волинських земель [Chudzik, 2014]. Він значно доповнив виданий ще 1982 р. каталог П. Раппопорта.

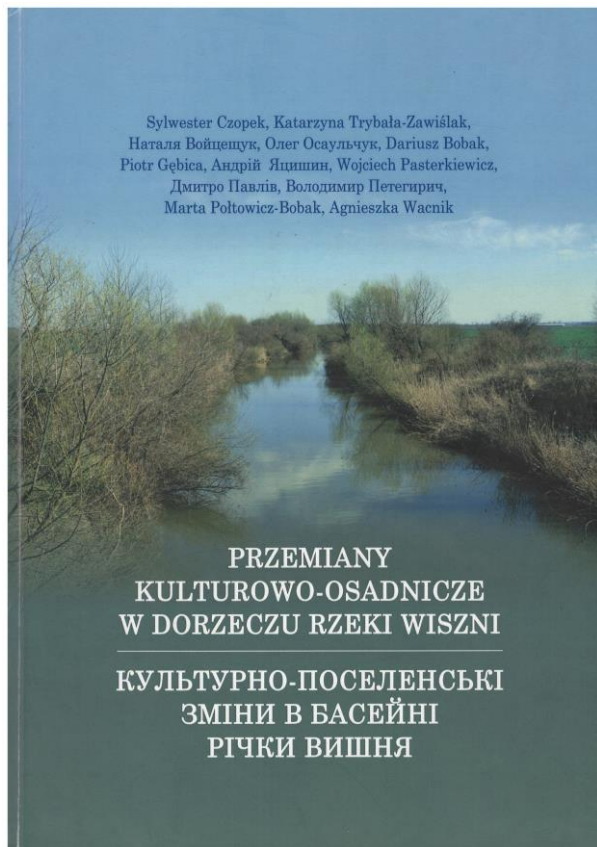

Рис. 27. Колективна монографія з археологічним каталогом і картами пам'яток у басейні р. Вишні
Fig. 27. Collective monograph with archaeological catalogue and maps of sites located in the Vyshnya River basin

часу. Крім археологічних матеріалів, у книжці вміщено інформацію про церкви й костели цієї території.

У межах співпраці археологів Інституту археології Познанського університету, Інституту археології НАН України, Національного заповідника «Давній Галич» і Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника опубліковано каталог курганних могильників комарівської культури [Makarowicz et al., 2016]. Цей каталог створено із застосуванням новітніх геодезичних, геоінформаційних і геофізичних методів фіксації та вивчення курганів у басейні верхнього Дністра. Усі кургани розділено за окремими підрозділами (III–XVIII), які названо за місцевостями, поблизу яких локалізовано стародавні могили.

Одну з важливих колективних міждисциплінарних праць із великим каталогом пам'яток археології та численними картами опубліковано 2018 р. [Czopek et al., 2018]. Вона стала результатом виконання українсько-польського проекту «Культурно-поселенські зміни в басейні р. Вишня за доби бронзи і раннього заліза в контексті змін доісторичної і ранньосередньовічної ойкумени». У басейні цієї правосторонньої притоки Сяну, яка протікає по території України та Польщі, зафіксовано 1 771 пам'ятку, на якій представлені матеріалами від доби палеоліту до пізнього середньовіччя (рис. 27). У книжці детально описано пам'ятки, на

Спільними зусиллями дослідників з України і Польщі підготовлено й опубліковано археологічну карту та каталог пам'яток культури лійчастого посуду [Гавінський, Пастеркевіч, 2016]. У каталозі серед 335 пунктів найбільшою кількістю представлені пам'ятки у Львівській, Волинській і Рівненській обл. В Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій та Житомирській обл. зафіксовано окремі пункти. На зведеній карті окремо позначено пам'ятки, де проводилися значні розкопки, розкопки невеликою площею і пункти, на яких зібрано поверхневі матеріали, а також знахідки на пам'ятках трипільської культури. На форзацах вміщені карти цієї культури на 30-ті, 50-ті та 80-ті роки ХХ ст., що дає можливість простежувати кількісне зростання й територіальне поширення пам'яток культури лійчастого посуду в Україні.

Працівники Замойського музею (Польща) і НДЦ «Рятівна археологічна служба» Інституту археології НАН України (Львів) виконали проект з обстеження басейну р. Варенжанки на кордоні України й Польщі [Archeologia doliny polsko-ukraińskiej rzeki Warężanka, 2011]. У результаті його виконання обстежено 120 км² у Польщі і 70 км² в Україні. Зібрано дані про 476 пам'яток на польському боці та 158 на українському від доби палеоліту до Нового

Рис. 28. Каталог артефактів виявлених під час археологічних досліджень Львова

Fig. 28. Catalogue of artifacts discovered during archaeological research in Lviv

рисунків та фото артефактів і бібліографією [Grody Lubelszczyzny, 2019]. Багато з тих городищ свого часу були пов'язані з населеними пунктами Волинської землі й Галицько-Волинської держави (наприклад, Холм, Червен, Волинь, Городло, Стовп'є, Сутейськ, Андріїв), тому цікаві і для українських дослідників.

Створено серію археологічних карт окремих міст княжої доби. У книжці, присвяченій Львову, висвітлено історію дослідження міста та приміських територій, складено каталог пам'яток і окремих знахідок (172 од.), які нанесено на карту, виділивши їх за певними епохами, починаючи від доби палеоліту [Мацкевий, 2008]. Варто зауважити, що в цій роботі недоречно виглядає внесення до каталогу пам'яток ХХ ст. Порівняно зі Львовом, набагато добротніше виглядає каталог археологічних пам'яток Перемишля, який уклав Анджей Коперський [Dzieje Przemyśla, 2001]. Появилися каталоги однотипних артефактів, віднайдених у літописних містах, наприклад, плombs «дорогичинського типу» з Червена [Florkiewicz, Jusupović, Musin, 2020, p. 53–354]. Привертає увагу каталог археологічних знахідок із досліджень НДЦ «Рятівна археологічна служба» Інституту археології НАН України в середмісті Львова. Цей каталог гарно ілюстрований і структурований за окремими видами археологічних артефактів, віднайдених упродовж 20-річної діяльності цієї установи (рис. 28). У ньому представлені різночасові зразки керамічного посуду, кахлів, люльок, іграшок, металевий і скляний посуд, господарські, побутові та культові речі, елементи одягу і прикраси тощо [Скарби підземного Львова, 2011].

яких проводилися розкопки. Їх доповнюють таблиці з матеріалами, об'єктами, картами з місцями локалізації пам'яток і розкопок, світлинами [Czorek et al., s. 248–415]. У формі таблиць представлені всі пам'ятки цього мікрорегіону, укладені за абеткою [Czorek et al., s. 415–677]. Таблиці містять інформацію про назви пам'яток, район розташування, стан дослідження, знахідки, датування або культурну належність, тип пам'ятки, площу, геоморфологічну характеристику, рік і автори досліджень та література. Додаткову інформацію можна почерпнути з окремих карт пам'яток різних періодів, зведеної карти й обширного списку літератури. Необхідно наголосити, що у праці застосовано міждисциплінарні студії, які показали, що в такому підході лежить майбутнє археології поселенських структур.

Цікаво представила археологічну карту городищ Люблінци від XI до XIV ст. групу польських археологів. У вступі цього дослідження висвітлено природно-географічну характеристику мікрорегіону й описано городища за писемними та археологічними джерелами. Головну частину праці побудовано у вигляді каталогу з детальними описами городищ і великою кількістю карт, світлин, схем,

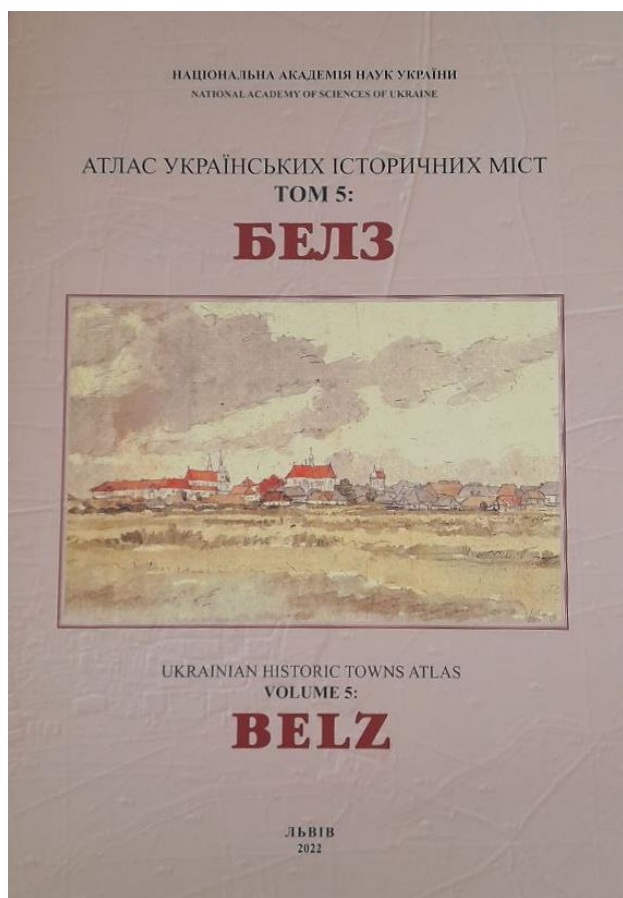

Рис. 29. Атлас Белза із серії українських історичних міст

Fig. 29. Atlas of Belz from series of Ukrainian annalistic cities

важливою та невід'ємною частиною археологічних знань. Перед тим, як зайняти своє вагоме місце у процесі археологічних студій, вони пройшли тривалу трансформацію. Відправною віхою їхнього формування стала поява спочатку елементів каталогізації, а згодом і картографування археологічних пам'яток у «Повісті минулих літ», Київському й Галицько-Волинському літописах, «Списку руських міст далеких і близьких», на австрійських військово-топографічних картах другої половини XVIII ст., тобто від перших згадок у писемних джерелах княжої доби X–XIII ст. і просторової фіксації на старовинних картах до сучасної повноцінної стадії розвитку археологічної науки з розвинутим науково-методичним апаратом.

² Оскільки всі археологічні пам'ятки Львова описані в окремій монографії, то в атлас Львова внесені тільки пов'язані зі слов'янським заселенням території Львова та процесом виникнення міста.

³ У чотирьох із п'яти опублікованих атласів, окрім Львова, вміщені каталоги та карти пам'яток як самих міст, так і найближчих околиць. Позитивно оцінюючи їхню публікацію, необхідно згадати окремі пропуски. У Галичі не згадано об'єкт ранньозалізного часу біля північної стіни Успенського собору, і що особливо прикро, пропущено інформацію про скарби VII–VIII і XII–XIII ст. В атласі про Жовкву нема інформації про дослідження Я. Пастернака у Глинську, скарб бронзових виробів та печеру у Крехові. У Белзькому атласі неправомірно нанесено на підставі поверхневих обстежень більшу кількість поселень на околицях міста, не враховуючи тривалий час розорювання пам'яток, матеріали яких з одного поселення переміщуються на значні відстані.

З 2014 р., за ініціативою Львівського відділення Інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, розпочалася публікація «Атласів українських історичних міст» і Україна долучилася до престижного загальноєвропейського картографічного проекту (рис. 29). Вже опубліковано атласи Львова, Галича, Жовкви, Жидачева, Белза, у яких належне місце відведено пам'яткам археології, що представлені в цих виданнях у формі каталогів і карт [Петегирич, Лукомський, 2014, с. 14–17²; Лукомський, Милян, 2016, с. 45–46; Ткачук, Креховецький, Фіголь, 2018, с. 49–50; Ільчишин та ін., 2020, с. 36–40; Лазурко, Осаульчук, 2022, с. 49–51]³. Останнім часом археологічні карти стали навіть предметом дисертаційних досліджень із використанням новітніх методик та однією з важливих складових публікації окремих статей [див., наприклад: Манігда, 2016; Павлів, 2022, рис. 13; Луцик, 2019, рис. 14; Ільчишин, Ільчишин, 2022, с. 104–107].

Короткі висновки. Отже, за результатами огляду тривалої історії укладання археологічних каталогів і карт заходу України, можна зробити певні висновки та пропозиції. Археологічні каталоги й карти цієї території стали

Вивчення історії створення каталогів і карт пам'яток археології заходу України дало змогу виділити окремі хронологічні періоди цього процесу. **Перший** – фіксація пам'яток у найдавніших писемних джерелах X–XIV/XV ст., на стародавніх мапах, зокрема т.зв. Йосифінського картографування другої половини XVIII ст. **Другий** – початок наукової каталогізації і картографування, що розпочався у другій половині XIX ст., набрав самостійних ознак, ініційованих Археологічними з'їздами та, зокрема, В. Антоновичем. Він тривав до початку Першої світової війни. **Третій** – охопив час між двома світовими війнами. Тоді вперше появився каталог різночасових пам'яток усієї східної Галичини Б. Януша, розгорнулася діяльність щодо збору та фіксації пам'яток вчених НТШ (Ю. Полянський, Я. Пастернак, О. Цинкаловський), краєзнавців, музейних працівників. У цей період були опубліковані каталоги й археологічні карти переважно різночасових пам'яток археології, які охоплювали малі й великі території тогочасного адміністративного поділу західної України.

Другу половину XX ст. можна виділити в окремий **четвертий період**, який став доволі результативним і різноплановим щодо широкого спектра археологічних каталогів та карт. У цей час уперше були опубліковані археологічні карти, присвячені пам'яткам окремих епох або культур, продовжувався випуск каталогів і карт різночасових пам'яток, вони стали важливими частинами індивідуальних монографій, їх почали використовувати також історики. Була випущена серія археологічних карт чотирьох областей заходу України. Археологічні джерела цього регіону ввійшли в територіально ширші узагальнювальні праці, присвячені скарбам римських монет, слов'янським старожитностям VI–VII ст., скарбам, городищам, архітектурним об'єктам, житловим спорудам княжої доби. У цей період появилися публікації у вигляді карт із матеріалами, які в силу історичних обставин опинилися в закордонних музеях, зокрема в Польщі.

Важливою подією і підсумком довголітнього археологічного картографування заходу України стала публікація на початку 80-х років XX ст. колективної праці у трьох книжках – найповнішого зведення різночасових пам'яток усіх семи західних областей цієї території. Видання підготували співробітники відділу археології Інституту суспільних наук у співпраці з археологами інших наукових, освітніх і музейних установ.

П'ятий період охоплює роки незалежності. У перші три десятиліття незалежної України активно продовжувалася каталогізація й картографування пам'яток археології заходу України. Випущено серію праць про пам'ятки Волині пізньоримського часу та різночасові археологічні пам'ятки по окремих районах або басейнах річок. У 2017 р. опубліковано найповніший каталог про пам'ятки всієї Волинської обл. Подібну роботу виконано по окремих районах Львівщини, у басейні р. Стривігор і території Дрогобицького підгір'я. Випущено у вигляді каталогів та карт різночасові матеріали із знахідки однієї культури, які нагромаджувалися в музейних установах. У цей період при створенні різночасових вузько локальних археологічних карт (Рогатинщина на Івано-Франківщині та Городоччина на Львівщині) їхню класичну структуру (каталог і карта) доповнено ширшою інформацією щодо природно-географічної характеристики району дослідження, типів археологічних пам'яток та історії їхнього дослідження, а також відтворено історію цієї території за археологічними джерелами.

У тематичних індивідуальних монографіях цього періоду представлено у вигляді каталогів і карт пам'ятки й окремі знахідки княжої доби (городища, поселення, могильники, хрести-енколпіони, іконки), а також пам'ятки куштановицької групи ранньозалізного часу Закарпаття.

У роки незалежності налагодилася співпраця археологів Львова з польськими науковими установами у вивченні археологічної спадщини заходу України, зокрема і щодо каталогізації та картографування археологічних пам'яток. З 1992 р. по 2013 р. на території Верхньої Наддністрянщини виявлено понад 2 000 курганних насипів, окремі з яких були розкопані. Встановлено, що цей регіон займає одне з чільних місць у європейському масштабі щодо концентрації курганів. Виконано проект з обстеження басейну р. Варенжанки на кордоні

України та Польщі, де виявлено майже 500 різночасових пам'яток. У результаті виконання українсько-польського проекту з вивчення басейну р. Вишня зафіксовано 1 771 пам'ятку, на якій представлені матеріалами від доби палеоліту до пізнього середньовіччя. Необхідно наголосити, що у проекті застосовано міждисциплінарні студії, які показали, що в такому підході лежить майбутнє археології поселенських структур. У межах співпраці українських і польських археологів за результатами застосуванням новітніх геодезичних та геоінформаційних і геофізичних методів фіксації та вивчення курганів опубліковано каталог курганних могильників комарівської культури верхнього Дністра. Спільними зусиллями дослідників з України та Польщі підготовлено й опубліковано археологічну карту і каталог пам'яток культури лійчастого посуду, у якій зафіксовано 335 пунктів, що показало кількісне зростання й територіальне поширення пам'яток культури лійчастого посуду в Україні. Завдяки залученню матеріалів із польських музеїв удалося також створити археологічні каталоги й карти городищ, окремих видів зброї, скарбів, сакральної архітектури княжої доби заходу України.

Особливістю цього періоду стало створення археологічних карт окремих міст та їхніх найближчих околиць, які виникли ще за княжої доби. Такими є, наприклад, археологічні пам'ятки Львова й Перемишля. Появилися каталоги однотипних артефактів, віднайдених у літописних містах, зокрема плombs «дорогичинського типу» з Червена. Випущено гарно ілюстрований і структурований за окремими видами археологічних артефактів каталог, віднайдених у середмісті Львова. З 2014 р. розпочалася публікація «Атласів українських історичних міст» (Львів, Галич, Жовква, Жидачів, Белз), у яких належне місце відведено пам'яткам археології, що представлені в цих виданнях у формі каталогів і карт. Останнім часом із використанням новітніх методик археологічні карти стали навіть предметом дисертаційних досліджень та однією з важливих складових публікації окремих статей.

За особливостями фіксації пам'яток археології та їхнього нагромадження, просторовим поширенням, культурно-хронологічними ознаками серед археологічних карт можна виділити кілька типів:

1. Універсальні археологічні карти, що охоплюють усі відомі на певний етап досліджень різночасові пам'ятки і за територією поширення можуть бути загальнодержавними, регіональними, мікрорегіональними.

2. Тематичні археологічні карти, присвячені пам'яткам окремого хронологічного періоду, епохи, археологічної культури. Такі карти теж можуть мати подібний просторово-географічний поділ.

3. Археологічні каталоги й карти окремих археологічних об'єктів, артефактів, явищ. Доволі часто для їхнього створення доводиться виходити за межі сучасної державної території.

4. Археологічні карти міст заходу України, зокрема історичних міст, які ведуть свою історію ще від княжих часів. У межах цих карт можуть створюватися каталоги різно- й одночасових об'єктів і артефактів.

Отож сучасний розвиток археологічної науки важко уявити без створення археологічних каталогів і карт, які в умовах щораз інтенсивнішого використання інформаційних технологій формуються як електронні бази даних, що потребують тісної інтеграції із земельними та містобудівними кадастрами в політиці забудови міської та сільської територій. Водночас існує загроза протизаконного використання, особливо каталогів і карт із детальною локалізацією пам'яток, щораз більшою чисельністю т. зв. копачів, скарбошукачів, металодетектористів. Ця ситуація потребує дотримання положень Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини, удосконалення українського пам'яткоохоронного законодавства із врахуванням норм міжнародного права.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонович, В. Б. (1900). *Археологическая карта Волынской губернии*. Москва: Типография Г. Лисснера, А. Гешеля, 135 с.
- Антонович, В. Б. (1901). *Археологическая карта Волынской губернии. Труды XI Археологического съезда, I*, Москва, 1–133.
- Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область»)*. (2017). М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко, О. Є. Златогорський (упоряд.). Луцьк: Вежа-Друк, 710 с.
- Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку*. (1981). Київ: Наукова думка, 310 с.
- Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи та раннього заліза*. (1982). Київ: Наукова думка, 194 с.
- Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів*. (1982а). Київ: Наукова думка, 268 с.
- Археологічні пам'ятки Української РСР (Короткий список)*. (1966). Д. Я. Телегін (відп. ред.). Київ: Наукова думка, 462 с.
- Архипова, Є. І. (2021). *Іконки X–XIII ст. з каменю, кістки та кераміки з України. Каталог*. Київ, 242 с.
- Баран, В. Д. (1972). *Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю*. Київ: Наукова думка, 244 с.
- Бернякович, К. В. (1959). *Роботи Прикарпатської археологічної експедиції в 1956–1957 рр. Археологічні роботи музею в 1952–1957 рр.* Львів, 29–41.
- Бугай, П., Войнаровський, В., Конопля, В. (2009). *Пам'ятки археології Комарева та Волиці (Сокальщина)*. Львів: Логос, 171 с.
- Бужанський, А. (1966). *Ріка Прип'ять та її допливи. Старі водні шляхи між доріччям Чорного моря і Балтиком (Географічно-археологічна студія)*. Вінніпег, 40 с., карта.
- Булик, Н. (2010). Антоні Шнайдер: штрихи до наукового портрету львівського археолога. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 14, 440–453.
- Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Пеняк, С. І., Тимошук, Б. О., Якубовський, В. І. (1984). *Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області*. Київ: Наукова думка, 222 с.
- Войцещук, Н., Павлів, Д., Петегирич, В. (2018). Нововідкриті пам'ятки археології у басейні ріки Стривігор. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 22, 340–355. <https://doi.org/10.33402/mdapv.2018-22-340-355>
- Гавінський, А., Лукомський, Ю. (2013). До археологічного кадастру Львівської області: Самбірщина. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 17, 233–251.
- Гавінський, А., Пастеркевіч, В. (2016). *Археологічні пам'ятки культури лійчастого посуду на території України*. Львів, 196 с.
- Гупало, В. (2014). *Звенигород і Звенигородська земля у XI–XIII століттях (соціоісторична реконструкція)*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 532 с.
- Заремба, С. З. (2003). *Археологічні з'їзди*. В. А. Смолій (голова редкол.) та ін. НАН України. Інститут історії України. *Енциклопедія історії України. Т. 1: А–В*. Київ: Наукова думка, 133–134.
- Ільків, М. (2016). *Археологічні студії Р. Ф. Кайндля*. С. Осачук, О. Добржанський (упоряд.). *Раймунд Фрідріх Кайндль. Розвідки з нагоди 150-ліття від дня народження*. Чернівці: Книги ХХІ, 139–167.
- Ільчишин, З., Ільчишин, В. (2022). Пам'ятки могилянської групи ранньоскіфського часу Тернопільщини: стан і перспективи досліджень. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 26, 84–112. <https://doi.org/10.33402/mdapv.2022-26-84-112>.
- Ільчишин, З., Осаульчук, О., Сілаєв, О., Филипчук, А. (2020). Карта 2. 2. Археологія Жидачева та його околиць. *Атлас українських історичних міст. Том 4: Жидачів / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 4: Zhydashiv*. Львів, 36–40.
- Кирпичников, А. Н. (1966). *Древнерусское оружие. Выпуск 1: Мечи и сабли IX–XIII вв. Свод археологических источников (Е1-36)*. Москва; Ленинград: Наука, 176 с.

- Кирпичников, А. Н. (1966а). Древнерусское оружие. Выпуск 2: Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX–XIII вв. *Свод археологических источников* (Е1-36). Ленинград: Наука, 147 с.
- Кирпичников, А. Н. (1971). Древнерусское оружие. Выпуск 3: Доспех, комплекс боевых средств IX–XIII вв. *Свод археологических источников* (Е1-36). Ленинград: Наука, 92 с.
- Кирпичников, А. Н. (1973). Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX–XIII вв. *Свод археологических источников* (Е1-36). Ленинград: Наука, 112 с.
- Кобільник, В. (2005, 2007, 2009). З археології Бойківщини. *Літопис Бойківщини*, 1, 60–65; 2, 205–251; 3–6, 28–29, 53, 93, 156–157; 7, 9, 11–12, 227.
- Козак, Д. Н. (1984). *Шеворська культура у верхньому Подністрів'ї і західному Побужжі*. Київ: Наукова думка, 96 с.
- Козак, Д. Н. (1992). *Етнокультурна історія Волині (Іст. до н. е. – IV ст. н. е.)*. Київ: Наукова думка, 175 с.
- Козюба, В. К. (2010). До питання про нову каталогізацію слов'яно-руських городищ VIII–XIII ст. *Археологія і давня історія України*, 1, 292–298.
- Конопля, В. (1997). Археологічні пам'ятки Луцького району. В Конопля В. *Старожитності Волині*. Львів, 172–217.
- Конопля, В. М., Івановський, В. І. (1997). *Нові пам'ятки археології Надстир'я (Луцький район)*. Львів: НВР «Українські технології», 86 с.
- Конопля, В., Оприск, В. (1991). *Археологічні пам'ятки Волині. Рожищенський район. Луцьк: Надстир'я*, 86 с.
- Конопля, В., Оприск, В. (2012). Розвідкові роботи в басейні Стиру. *Волино-Подільські археологічні студії*, III, Луцьк, 10–21.
- Корвін-Піотровський, А. О. (2018). Археологічні карти півдня України. *Археологія і давня історія України*, 1(26), 66–72.
- Корзухина, Г. Ф. (1954). *Русские клады IX–XIII вв.* Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 156 с., 62 табл., 5 карт.
- Корзухина, Г. Ф., Пескова, А. А. (2003). *Древнерусские энколпионы. Кресты-реликварии XI–XIII вв.* Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение, 432 с.
- Крип'якевич, І. П. (1984). *Галицько-Волинське князівство*. Київ: Наукова думка, 175 с.
- Кропоткин, В. В. (1961). Клады римских монет на территории СССР. *Свод археологических источников* (Г4-4). Москва: Изд-во АН СССР, 135 с. + 14 карт.
- Куза, А. В. (1996). Древнерусские городища X–XIII вв. *Свод археологических памятников*. Москва: Христианское издательство, 256 с., ил.; вкладка: карты и брошюра с экспликацией.
- Курінний, П. (1994). *Історія археологічного знання про Україну*. Полтава, 140 с. Препринтне перевидання роботи, виданої Українським Вільним Університетом у Мюнхені 1970 р.
- Кухаренко, Ю. В. (1961). Средневековые памятники Полесья. *Свод археологических источников* (Е1-57). Москва: Изд-во АН СССР, 39 с. + 14 табл.
- Кухаренко, Ю. В. (1961а). Памятники железного века на территории Полесья. *Свод археологических источников* (Д1-29). Москва: Изд-во АН СССР, 60 с.
- Кухаренко, Ю. В. (1962). Первобытные памятники на территории Полесья. *Свод археологических источников* (Б1-18). Москва: Изд-во АН СССР, 36 с.
- Кучера, М. П. (1999). *Слов'яно-руські городища VIII–XIII ст. між Сяном і Сіверським Дінцем*. Київ: Наукова думка, 252 с.
- Кучінко, М., Златогорський, О. (2010). *Пам'ятки археології Луцького району Волині. Навчальний посібник*. Луцьк: Волинські старожитності, 275 с.
- Кучінко, М. М., Охріменко, Г. В. (1995). *Археологічні пам'ятки Волині*. Луцьк: Видавництво Волинського держуніверситету «Вежа», 167 с.
- Лазурко, О., Осаульчук, О. (2022). Карта 2. Археологія Белза та його околиць. *Атлас українських історичних міст. Том 5: Белз / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 5: Belz*. Львів, 49–51.

- Літопис Руський (1989). Л. Є. Махновця (пер. з давньорус.); О. В. Мишанич (відп. ред.). Київ: Дніпро, XVI + 591 с.
- Лукомський, Ю., Милян, Т. (2016). Карта 3. 1. Археологічна карта Жовкви та околиць (до кінця XVI ст.). *Атлас українських історичних міст. Том 3: Жовква / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol 3: Zhovkva*. Львів, 45–46.
- Луцик, І. (2019). Підплитові могильники на Волині та Галицько-Волинському пограниччі: верифікація і каталогізація. *МДАПВ*, 23, 279–300.
- Манігда, О. В. (2016). *Село Галицької та Волинської земель (археологічна карта X–XIII ст.)*. Автореферат дисертації к.і.н. Інститут археології НАН України, 23 с.
- Махнік, Я., Павлів, Д., Петегирич, В. (2013). Каталог археологічних пам'яток з околиць досліджених торфовищ поблизу сіл Лука і Цвітова Калуського району у верхній Наддністрянщині. *Natural Environment and Man on the upper Dnister-Region of the Halyč-Bukačivci Basin – in Prehistory and early mediaeval Period. Prace Komisji prehistorii Karpat PAU*, VI, Kraków, 114–168.
- Мацкевий, Л. (2008). *Археологічні пам'ятки Львова*. Львів: Логос, 224 с.
- Мацкевий, Л. Г., Козак, В. Й. (2010). *Старожитності Дрогобицького підгір'я*. Львів–Дрогобич, 184 с.
- Медведев, А. Ф. (1966). Ручное метательное оружие (Лук и стрелы, самострел) VIII–XIV вв. *Свод археологических источников* (Е1-36). Москва: Наука, 184 с., 31 табл.
- Михальчишин, І. (1993). *Список пам'яток стародавньої історії Львівської області*. Львів, 57 с.
- Онищук, Я. (2008). Археологічні пам'ятки Бродівського району Львівської області (за матеріалами Бродівського історико-краєзнавчого музею). *Археологічні дослідження Львівського університету*, 11, 172–194.
- Павлів, Д. (2022). «Жертовні» чашів похованнях доби бронзи та раннього заліза. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 26, 57–83.
- Павлів, Д., Петегирич, В. (2015). Археологія і давня історія Рогатинщини. *Старожитності Рогатинщини*. Львів: Тріада плюс, 16–96.
- Павлів, Д., Петегирич, В., Махнік, Я. (2015). Українсько-польська археологічна експедиція: наукові здобутки та перспективи. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 19, 323–347.
- Пастернак, Я. (1929). Нові археологічні набутки українських музеїв у Львові за 1928 р. *Записки НТШ*, 150, 229–242.
- Пастернак, Я. (1933). Нові археологічні набутки Музею НТШ у Львові за час від 1929–1932. І. Крип'якевич (ред.). *Записки НТШ. Праці історично-філософської секції*, 152, 152, 113–130.
- Пастернак, Я. (1933а). Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок. І. Крип'якевич (ред.). *Записки НТШ. Праці історично-філософської секції*, 152, 63–112.
- Пастернак, Я. (1937). Нові археологічні набутки Музею Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за час від 1933 до 1936. І. Крип'якевич (ред.). *Записки НТШ. Праці історично-філософської секції*, 154, 240–268.
- Пеняк, П. (2006). Археологічні старожитності у Зведенні пам'яток історії і культури Закарпатської області. *МДАПВ*, 10, 272–276.
- Пеняк, С. (1980). *Ранньослов'янське і давньоруське населення Закарпаття VI–XIII ст.* Київ: Наукова думка, 180 с.
- Петегирич, В., Лукомський, Ю. (2014). Заселення території Львова від V/VI до середини XIII ст. / Settlements on Lviv territories dated from the 5–6 centuries to the middle of the 13 centuries. *Атлас українських історичних міст, том 1: Львів / Ukrainian historic Towns Atlas, том 1: Lviv*. Львів: ДНВП «Картографія», 14–17.
- Петегирич, В., Павлів, Д. (2023). Нововідкриті пам'ятки археології центрально-західної частини Львівщини. *МДАПВ*, 27, у друці.
- Полянський, Ю. (1928). Нові археологічні знахідки з Галичини. *Записки НТШ*, 149, 9–35.

- Попович, І. (2006). *Закарпаття за доби раннього заліза*. Інститут археології Ягеллонського університету, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellonskiego, 121 с., карта, 10 фото, 52 рис.
- Раппопорт, П. А. (1967). Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. *Материалы и исследования по археологии СССР, 140*, Ленинград: Наука, 242 с.
- Раппопорт, П. А. (1975). Древнерусское жилище. *Свод археологических источников (Е1-32)*. Москва: Наука, 179 с., ил.
- Раппопорт, П. А. (1982). Русская архитектура X–XIII вв. Каталог памятников. *Свод археологических источников (Е1-47)*. Ленинград: Наука, 136 с., ил.
- Ратич, О. О. (1957). *Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР*. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 96 с.+ карта.
- Рогге, В. П. (1878). Матеріали для археології Волини. *Труды III Археологического съезда въ Россіи, Томъ первый*, Київъ, 161–169.
- Русанова, И. П. (1973). Славянские древности VI–IX вв. между Днестром и Западным Бугом. *Свод археологических источников (Е1-25)*. Москва: Наука, 100 с., 47 табл.
- Русина, О. В. (2012). Список руських міст далеких і близьких. В. А. Смолій (голова редкол.) та ін. НАН України, Інститут історії України. *Енциклопедія історії України, 9*, Київ: Наукова думка, 750.
- Свешніков, І. К. (1959). Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1952–1957 рр. *Археологічні роботи музею в 1952–1957 рр.* Львів, 3–28.
- Свешніков, І. К. (1976). *Довідник з археології України: Львівська область*. Київ: Наукова думка, 95 с.
- Свешніков, І. К. (1983). Культура шаровидных амфор. Археология СССР. *Свод археологических источников (В1-27)*. Москва: Наука, 88 с.
- Свешніков, І. К., Нікольченко, Ю. М. (1982). *Довідник з археології України: Ровенська область*. Київ: Наукова думка, 115 с.
- Скарби підземного Львова. Каталог виставки археологічних знахідок із досліджень Рятівної археологічної служби у середмісті Львова.* (2011). Львів, 132 с.
- Смішко, М. Ю. (1960). *Карпатські кургани першої половини I тисячоліття нашої ери*. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР, 187 с., іл.
- Тимощук, Б. О. (1976). *Слов'яни Північної Буковини V–IX ст.* Київ: Наукова думка, 179 с.
- Тимощук, Б. О. (1982). *Давньоруська Буковина (X – перша половина XIV ст.)*. Київ: Наукова думка, 207 с.
- Тихомиров, М. Н. (1956). *Древнерусские города*. Изд. 2-е, дополнен. и переработ. Москва: Государственное издательство политической литературы, 478 с.
- Тихомиров, М. Н. (1979). *Русское летописание*. Москва: Изд-во Наука, 83–137.
- Ткачук, Т., Креховецький, І., Фіголь, А. (2018). Археологія Галича та околиць. *Атлас українських історичних міст. Том 2: Галич / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 2: Halych*. Львів, 49–50.
- Цинкаловський, О. (1937). Матеріали до археології Володимирського повіту. І. Крип'якевича (ред.). *Записки НТШ. Праці історично-філософської секції, 154*, 183–240.
- Черниш, О. П. (1954). Карта палеоліту УРСР. *Матеріали і дослідження по археології УРСР*. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 67–152.
- Юренко, С. П. (2004). *Археологічні з'їзди в Україні*. Київ: Шлях, 44 с.
- Ягодинська, М. (2018). *Давньоруські пам'ятки Західного Поділля у X–XIII століттях*. Тернопіль: ТОВ Терно-граф, 288 с., іл.
- Яковишина, Я., Куценяк, О. (2021). *Трипільська антропоморфна пластика у фондах Львівського історичного музею. Каталог*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 165 с.
- Archeologia doliny polsko-ukraińskiej rzeki Warężanka / Археологія басейну польсько-української ріки Варенжанки.* (2011). Zamość, 262 s.
- Bukowski, W., Janeczka, A. (2013). Mapa józefińska Galicji (1779–1783) w przededniu edycji. Przedmiot i założenia programu wydawniczego. *Studia Geohistorica. Rocznik Historyczno-Geograficzny, 1*, 91–112.

- Chudzik, D. (2014). *Chrześcijańska architektura sakralna Rusi halickiej i wołyńskiej (do końca panowania Daniela Romanowicza)*. Rzeszów: MITEL, 283 s.
- Czopek, S., Trybala-Zawiślak, K., Войцещук, Н., Осаульчук, О., Bobak, D., Gębica, P., Яцишин, А., Pasterkiewicz, W., Павлів, Д., Петегирич, В., Poltowicz-Bobak, M., Wasnik, A. (2018). *Przemiany kulturowo-osadnicze w dorzeczu rzeki Wiszni w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w kontekście zmian prahistorycznej i wczesnohistorycznej ekumeny / Культурно-поселенські зміни в басейні річки Вишні в епоху бронзи і за доби раннього заліза в контексті змін доісторичної і ранньосередньовічної ойкумени*. Rzeszów / Жешів, 705 s.
- Cynkałowski, A. (1961). *Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego*. Warszawa, 265 s. + XXXI tabl.
- Czołowski, A. (1892). *Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej*. Lwów, 70 s. Z tablicą i 23 rycinami w tekście.
- Czołowski, A., Janusz, B. (1926). *Przeszłość i zabytki województwa Tarnopolskiego*. Tarnopol, 198 s. + LXXVIII tabl. + mapa.
- Dzieje Przemysła Tom 1. Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne. Część 1. Źródła archeologiczne do pradziejowego i wczesnośredniowiecznego Przemysła*. (2001). Katalog opracował Andrzej Koperski. Przemysł, 248 s., 89 ryc., 2 mapy.
- Florkiewicz, I., Jusupović, A., Musin, A. (2020). Plomby «typu Drohiczyńskiego» z Czeramna: katalog znalezisk / Early Medieval Small Lead Seals of «Drohiczyn Type» from Czermano: A Catalogue. In I. Florkiewicz, A. Jusupović, A. Musin. *The Sphinx of Slavic sicillography: small lead seals of «Drohiczyn Type» from Czermano. Material evidence / Sfinks słowiańskiej sfragistyki: plomby «typu drohiczyńskiego» z Czeramna. Podstawy materialowe. U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej / Fruhzeit Ostmitteleuropas*. Kraków–Leipzig–Rzeszów–Saint Petersburg–Warszawa, 2020, 6: 2, 53–354.
- Głosik, J. (1962). Wołyńsko-Podolskie materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym muzeum archeologicznym w Warszawie. *Materiały starożytne, VIII*, Wrocław–Warszawa–Kraków, 125–216.
- Grody Lubelszczyzny od XI do XIV wieku*. (2019). E. Banasiewicz-Szykula (red.). Lublin, 353 s.
- Janusz, B. (1918). *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej*. Lwów, 310 s.
- Liwoch, R. (2003). Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi i z początków późnego średniowiecza na zachodniej Ukrainie (obwody: Iwano-Frankowski, Lwowski i Tarnopolski). *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, XXIV*, 213–297.
- Liwoch, R. (2006). Buławy z zachodniej Ukrainy. *Acta Militaria Mediaevalia, II*, Kraków–Sanok, 67–78.
- Liwoch, R. (2008). Zachodnioukraińskie miecze i trzewiki pochew mieczowych od X do połowy XIII w. *Acta Militaria Mediaevalia, IV*, Kraków; Sanok, 39–59.
- Liwoch, R. (2013). Skarby zachodnioruskie doby przedmongolskiej. *Materiały Archeologiczne, XXXIX*, 7–31.
- Machnik, J., Cyhyłyk, V., Hrybovyč, R., Hupało, V., Mackevyj, L., Petehyryč, V., Sosnowska, E., Tunia, K. (2006). Archaeological Surface Survey in the Strvijaz River valley. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period*. Kraków, 106–125.
- Machnik, J., Pavliv, D., Petehyryč, V. (2006). Results of the archaeological Field Survey on the Sambir Upland. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period*. Kraków, 127–142.
- Machnik, J., Pavliv, D., Petehyryč, V. (2006a). Results of the archaeological Field Survey on the Drohobych Upland. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period*. Kraków, 143–161.
- Makarowicz, P., Kochkin, I., Niebieszczański, J., Romaniszyn, J., Cwaliński, M., Staniuk, R., Lepionka, H., Hildebrandt-Radke, I., Panakhyd, H., Boltryk, Yu., Rud, V., Wawrusiewicz, A., Tkachuk, T., Skrzyniecki, R., Bahyrycz, C. (2016). *Catalogue of Komarów Culture Barrow Cemeteries in the Upper Dniester Drainage Basin (former Stanisławów province)*. Adam Mickiewicz University in Poznań, Institute of Archaeology, Department of East-Central European Prehistory. Poznań, 530 p.

Przybysławski, W. (1906). *Repertoryum zabytków przedhistorycznych na obszarze szesnastu powiatów Galicyi Wschodniej*. Lwów. Drukiem W. A. Szyjkowskiego. 60 s. + VII tabl.

Rauhut, L. (1960). Wczesnośredniowieczne materiały z terenów Ukrainy w Państwowym muzeum archeologicznym w Warszawie. *Materiały Wczesnośredniowieczne*, V, 231–260 + 28 tabl.

Schneider, A. (1871, 1874). *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc.etc.* zebrał i wydał pod opieką zbranego ku temu celowi z grona obywateli krajowych Komitetu. Lwów, T. 1, 487 s., T. 2. 487 s.

Sulimirski, T. (1968). *Corded Ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians*. University of London: The Athlone press, 227 p.

Tikhonova, O. (2016). Reading the history of bastion castles in Galicia (Eastern Europe) using the Friedrich von Mieg map. *Proceedings of the 3rd International Conference on Defence Sites: Heritage and Future (DSHF)*, 73–84.

Węgrzynowicz, T. (2001). *Zabytki z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z Ukrainy i Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*. Warszawa, 123 s.

REFERENCES

Antonovich, V. B. (1900). *Arkheologicheskaja karta Volynskoy gubernii*. Moskva: Tipografiia G. Lissnera, 135 s. (in Russian).

Antonovich, V. B. (1901). *Arkheologicheskaja karta Volynskoy gubernii. Trudy XI Arkheologicheskogo sezda, I*, Moskva, 1–133. (in Russian).

Arkheolohichni pamiatky Volynskoi oblasti (materialy do «Zvodu pamiatok istorii ta kultury Ukrainy. Volynska oblast»). (2017). M. M. Kuchynko, H. V. Okhrimenko, O. Ye. Zlatohorskyi (uporiad.). Lutsk: Vezha-Druk, 710 s. (in Ukrainian).

Arkheolohichni pamiatky Prykarpattia i Volyni kamianoho viku. (1981). Kyiv: Naukova dumka, 310 s. (in Ukrainian).

Arkheolohichni pamiatky Prykarpattia i Volyni doby bronzы ta rannoho zaliza. (1982). Kyiv: Naukova dumka, 194 s. (in Ukrainian).

Arkheolohichni pamiatky Prykarpattia i Volyni rannoslaviankoho i davnoruskoho periodiv. (1982). Kyiv: Naukova dumka, 268 s. (in Ukrainian).

Arkheolohichni pamiatky Ukrainkoi RSR (Korotkyi spysok). (1966). D. Ya. Telehin (vidp. red.). Kyiv: Naukova dumka, 462 s. (in Ukrainian).

Arkhypova, Ye. I. (2021). *Ikonky X–XIII stolit z kamenu, kistky ta keramiky z Ukrainy. Kataloh*. Kyiv, 242 s. (in Ukrainian).

Baran, V. D. (1972). *Rannislaviany mizh Dnistrom i Prypiattu*. Kyiv: Naukova dumka, 244 s. (in Ukrainian).

Berniakovych, K. V. (1959). Roboty Prykarpatskoi arkheolohichnoi ekspedytsii v 1956–1957 rr. *Arkheolohichni roboty muzeiu v 1952–1957 rr*. Lviv, 29–41. (in Ukrainian).

Buhai, P., Voinarovskiy, V., & Konoplia, V. (2009). *Pamiatky arkheolohii Komareva ta Volytsi (Sokalshchyna)*. Lviv: Lohos, 171 s. (in Ukrainian).

Buzhanskyi, A. (1966). *Rika Prypiat ta yii doplyvy. Stari vodni shliakhy mizh dorichchiam Chornoho moria i Baltykom (Heohrafichno-arkheolohichna studiiia)*. Vinnipeh, 40 s., karta. (in Ukrainian).

Bulyk, N. (2010). Antoni Shnaider: shtrykhy do naukovooho portretu lviivskoho arkheoloha. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 14, 440–453. (in Ukrainian).

Vynokur, I. S., Hutsal, A. F., Peniak, S. I., Tymoshchuk, B. O., & Yakubovskiy, V. I. (1984). *Dovidnyk z arkheolohii Ukrainy: Khmelnytska, Chernivetska, Zakarpatska oblasti*. Kyiv: Naukova dumka, 222 s. (in Ukrainian).

Voitseshchuk, N., Pavliv, D., & Petehyrych, V. (2018). Novovidkryti pamiatky arkheolohii u baseini riky Stryvivor. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 22, 340–355. <https://doi.org/10.33402/mdapv.2018-22-340-355> (in Ukrainian).

- Havinskyi, A., & Lukomskyi, Yu. (2013). Do arkeolohichnoho kadastru Lvivskoi oblasti: Sambirshchyna. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 17, 233–251. (in Ukrainian).
- Havinskyi, A., & Pasterkievich, V. (2016). *Arkheolohichni pamiatky kultury liichastoho posudu na terytorii Ukrainy*. Lviv, 196 s. (in Ukrainian).
- Hupalo, V. (2014). *Zvenyhorod i Zvenyhorodska zemlia u XI–XIII stolittiakh (sotsioistorychna rekonstruktsiia)*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 532 s. (in Ukrainian).
- Zaremba, S. Z. (2003). Arkheolohichni zizdy. V. A. Smolii (holovaredkol) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. *Entsyklopediia istorii Ukrainy. T. 1: A–V*. Kyiv: Naukova dumka, 133–134. (in Ukrainian).
- Ilkiv, M. (2016). Arkheolohichni studii R. F. Kaindlia. S. Osachuka, O. Dobrzhanskoho (uporiadkuvannia). *Raimund Fridrikh Kaindl. Rozvidky z nahody 150-littia vid dnia narodzhennia*. Chernivtsi: Knyhy XXI, 139–167. (in Ukrainian).
- Ilchyshyn, Z., & Ilchyshyn, V. (2022). Pamiatky mohylianskoi hrupy rannoskifskoho chasu Ternopilshchyny: stan i perspektyvy doslidzhen. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 26, 84–112. <https://doi.org/10.33402/mdapv.2022-26-84-112> (in Ukrainian).
- Ilchyshyn, Z., Osaulchuk, O., Silaev, O., & Fylypchuk, A. (2020). Karta 2. 2. Arkheolohiia Zhydacheva ta yoho okolys. *Atlas ukrainskykh istorychnykh mist. Tom 4: Zhydachiv/ Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 4: Zhydachiv*. Lviv, 36–40. (in Ukrainian & English).
- Kirpichnikov, A. N. (1966). Drevnerusskoe oruzhie. Vypusk 1: Mechi i sabli IX–XIII vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-36). Moskva; Leningrad: Nauka, 176 s. (in Russian).
- Kirpichnikov, A. N. (1966a). Drevnerusskoe oruzhie. Vypusk 2: Kopia, sulitsy, boevye topory, bulavy, kisteni IX–XIII vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-36). Leningrad: Nauka, 147 s. (in Russian).
- Kirpichnikov, A. N. (1971). Drevnerusskoe oruzhie. Vypusk 3: Dospek, kompleks boevykh sredstv IX–XIII vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-36). Leningrad: Nauka, 92 s. (in Russian).
- Kirpichnikov, A. N. (1973). Snariazhenie vsadnika i verkhovogo konia na Rusi IX–XIII vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-36). Leningrad: Nauka, 112 s. (in Russian).
- Kobilnyk, V. (2005, 2007, 2009). Z arkeolohii Boikivshchyny. *Litopys Boikivshchyny*, 1, 60–65; 2, 205–251; 3–6, 28–29, 53, 93, 156–157; 7, 9, 11–12, 227. (in Ukrainian).
- Kozak, D. N. (1984). *Pshevorska kultura u verkhnomu Podnistrovi i zakhidnomu Pobuzhzhii*. Kyiv: Naukova dumka, 96 s. (in Ukrainian).
- Kozak, D. N. (1992). *Etnokulturna istoriia Volyni (I st. do n. e. – IV st. n. e.)*. Kyiv: Naukova dumka, 175 s. (in Ukrainian).
- Kozuba, V. K. (2010). Do pytannia pro novu katalohizatsiiu sloviano-ruskykh horodyshch VIII–XIII st. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 1, 292–298. (in Ukrainian).
- Konoplia, V. (1997). Arkheolohichni pamiatky Lutskoho raionu. V Konoplia V. *Starozhytnosti Volyni*. Lviv, 172–217. (in Ukrainian).
- Konoplia, V. M., Ivanovskyi, V. I. (1997). *Novi pamiatky arkeolohii Nadstyria (Lutskiy raion)*. Lviv: NVR «Ukrainski tekhnolohii», 86 s. (in Ukrainian).
- Konoplia, V., Oprysk, V. (1991). *Arkheolohichni pamiatky Volyni. Rozhyshchenskyi raion*. Lutsk: Nadstyria, 86 s. (in Ukrainian).
- Konoplia, V., Oprysk, V. (2012). Rozvidkovi roboty v baseini Styru. *Volyno-Podilski studii*, III, Lutsk, 10–21. (in Ukrainian).
- Korvin-Piotrovskyi, A. O. (2018). Arkheolohichni karty pivdnia Ukrainy. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 1 (26), 66–72. (in Ukrainian).
- Korzukhina, G. F. (1954). *Russkie klady IX–XIII vv*. Moskva; Leningrad: Izd-vo AN SSSR, 156 s., 62 tabl., 5 kart. (in Russian).
- Korzukhina, G. F., & Peskova, A. A. (2003). *Drevnerusskie enkolpiony. Kresty-relikvarii XI–XIII vv*. Sankt-Peterburg: Peterburgskoe Vostokovedenie, 432 s. (in Russian).
- Krypiakevych, I. P. (1984). *Halytsko-Volynske kniazivstvo*. Kyiv: Naukova dumka, 175 s. (in Ukrainian).

- Kropotkin, V. V. (1961). Klady rimskikh monet na territorii SSSR. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (G4-4). Moskva, 135 s. + 14 kart. (in Russian).
- Kuza, A. V. (1996). Drevnerusskie gorodishcha X–XIII vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov*. Moskva: Khristianskoe izdatelstvo, 256 s., il.; vkladka: karty i broshura s eksplikatsiyei. (in Russian).
- Kurinyi, P. (1994). *Istoriia arkheolohichnoho znannia pro Ukrainu*. Poltava, 140 s. Prepyntne perevydannya roboty, vydanoi Ukrainyskym Vilnym Universytetom u Miunkheni 1970 r. (in Ukrainian).
- Kukhareno, Yu. V. (1961). Srednekovye pamiatniki Polesia. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-57). Moskva: Izd-vo AN SSSR, 39 s. + 14 tabl. (in Russian).
- Kukhareno, Yu. V. (1961a). Pamiatniki zheleznogo veka na territorii Polesia. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (D1-29). Moskva: Izd-vo AN SSSR, 60 s. (in Russian).
- Kukhareno, Yu. V. (1962). Pervobytnye pamiatniki na territorii Polesia. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (B1-18). Moskva: Izd-vo AN SSSR, 36 s. (in Russian).
- Kuchera, M. P. (1999). *Sloviano-ruski horodyshcha VIII–XIII st. mizh Sianom i Siverskym Dintsem*. Kyiv: Naukova dumka, 252 s. (in Ukrainian).
- Kuchinko, M., & Zlatohorskyi, O. (2010). *Pamiatky arkheolohii Lutskoho raionu Volyni. Navchalnyi posibnyk*. Lutsk: Volynski starozhytnosti, 275 s. (in Ukrainian).
- Kuchinko, M. M., & Okhrimenko, H. V. (1995). *Arkheolohichni pamiatky Volyni*. Lutsk: Vydavnytstvo Volynskoho derzhuniversytetu «Vezha», 167 s. (in Ukrainian).
- Lazurko, O., & Osaulchuk, O. (2022). Karta 2. 2. Arkheolohiia Belza ta yoho okolyts. *Atlas ukrainskykh istorichnykh mist. Tom 5: Belz / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol 5: Belz*. Lviv, 49–51. (in Ukrainian & English).
- Litopys Ruskyi (1989). L. Ye. Makhnovtsia (per. z davnorus.); O. V. Myshanych (vidp. red.). Kyiv: Dnipro, XVI + 591 s. (in Ukrainian).
- Lukomskyi, Yu., & Mylian, T. (2016). Karta 3. 1. Arkheolohichna karta Zhovkvy ta okolyts (do kintsia XVI st.). *Atlas ukrainskykh istorichnykh mist. Tom 3: Zhovkva. / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol 3: Zhovkva*. Львів, 45–46. (in Ukrainian & English).
- Lutsyk, I. (2019). Pidplytovi mohylnyky na Volyni ta Halytsko-Volynskomu pohranychchi: veryfikatsiia i katalohizatsiia. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 23, 279–300. (in Ukrainian).
- Manihda, O. V. (2016). *Selo Halytskoi ta Volynskoi zemel (arkheolohichna karta X–XIII st.)*. Avtoreferat dysertatsii k. i. n. Instytut Arkheologii NAN Ukrainy, 23 s. (in Ukrainian).
- Makhnik, Ya., Pavliv, D., & Petehyrych, V. (2013). Katalog arkheolohichnykh pamiatok z okolyts doslidzhenykh torfovyschch poblyzu sil Luka i Tsvitova Kaluskoho raionu u verkhni Naddnistrianshchyni. *Natural Environment and Man on the upper Dnister-Region of the Halyč-Bukačivci Basin – in Prehistory and early mediaeval Period. Prace Komisji prehistorii Karpat PAU*, VI, Kraków, 114–168. (in Ukrainian).
- Matskevych, L. (2008). *Arkheolohichni pamiatky Lvova*. Lviv: Lohos, 224 s. (in Ukrainian).
- Matskevych, L. H., & Kozak, V. Y. (2010). *Starozhytnosti Drohobyt'skoho pidhiria*. Lviv; Drohobych, 184 s. (in Ukrainian).
- Medvedev, A. F. (1966). Ruchnoe metatelnoe oruzhie (Luk i strely, samostrel) VIII–XIV vv. *Svod arkheologicheskikh istochnikov* (E1-36). Moskva: Nauka, 184 s., 31 tabl. (in Russian).
- Mykhalchyshyn, I. (1993). *Spysok pamiatok starodavnoi istorii Lvivskoi oblasti*. Lviv, 57 s. (in Ukrainian).
- Onyshchuk, Ya. (2008). Arkheolohichni pamiatky Brodivskoho raionu Lvivskoi oblasti (za materialamy Brodivskoho istoriko-kraieznavchoho muzeiu). *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 11, 172–194. (in Ukrainian).
- Pavliv, D. (2022). «Zhertovni» chashi v pokhovanniakh doby bronzy ta rannoho zaliza. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 26, 57–83. (in Ukrainian).
- Pavliv, D., & Petehyrych, V. (2015). Arkheolohiia i davnia istoriia Rohatynshchyny. *Starozhytnosti Rohatynshchyny*. Lviv: Triada plus, 16–96. (in Ukrainian).

- Pavliv, D., Petehyrych, V., & Makhnik, J. (2015). Ukrainsko-polska arkeolohichna ekspedytsiia: naukovi zdobutky ta perspektyvy. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 19, 323–347. (in Ukrainian).
- Pasternak, Ya. (1929). Novi arkeolohichni nabutky ukrainskykh muzeiv u Lvovi za 1928 r. *Zapysky NTSh*, 150, 229–242. (in Ukrainian).
- Pasternak, Ya. (1933). Novi arkeolohichni nabutky Muzeiu NTSh u Lvovi za chas vid 1929–1932. I. Krypiakevych (red.). *Zapysky NTSh. Pratsi istorychno-filosofichnoi seksii*, 152, 113–130. (in Ukrainian).
- Pasternak, Ya. (1933a). Persha bronzova doba v Halychyni v svitli novykh rozkopok. I. Krypiakevych (red.). *Zapysky NTSh. Pratsi istorychno-filosofichnoi seksii*, 152, 63–112. (in Ukrainian).
- Pasternak, Ya. (1937). Novi arkeolohichni nabutky Muzeiu Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi za chas vid 1933 do 1936. I. Krypiakevych (red.). *Zapysky NTSh. Pratsi istorychno-filosofichnoi seksii*, 154, 240–268. (in Ukrainian).
- Peniak, P. (2006). Arkeolohichni starozhytnosti u Zvedenni pamiatok istorii i kultury Zakarpatskoi oblasti. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 10, 272–276. (in Ukrainian).
- Peniak, S. (1980). *Rannoslavianske i davnoruske naseleattia Zakarpattia VI–XIII st.* Kyiv: Naukova dumka, 180 s. (in Ukrainian).
- Petehyrych, V., & Lukomskyi, Yu. (2014). Zaselennia terytorii Lvova vid V/VI do seredyny XIII st. / Settlements on Lviv territories dated from the 5–6 centuries to the middle of the 13 centuries. *Atlas ukrainskykh istorychnykh mist, tom 1: Lviv/ Ukrainian historic Towns Atlas, tom 1: Lviv.* Lviv: DNVP «Kartohrafiia», 14–17. (in Ukrainian & English).
- Petehyrych, V., & Pavliv, D. (2023). Novovidkryti pamiatky arkeolohii tsentralno-zakhidnoi chastyny Lvivshchyny. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 27, Drukuietsia. (in Ukrainian).
- Polianskyi, Yu. (1928). Novi arkeolohichni znakhidky z Halychyny. *Zapysky NTSh*, 149, 9–35. (in Ukrainian).
- Popovych, I. (2006). *Zakarpattia za doby rannoho zaliza /* Instytut arkeolohii Yahellonskoho universytetu, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy: Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellonskiego, 121 s., karta, 10 foto, 52 rys. (in Ukrainian).
- Rappoport, P. A. (1967). Voennoe zodchestvo zapadnorusskikh zemel X–XIV vv. *Materialy i issledovaniya po arkeologii SSSR* (140). Leningrad: Nauka, 242 s. (in Russian).
- Rappoport, P. A. (1975). Drevnerusskoe zhylyshche. *Svod arkeologicheskikh istochnikov* (E1-32). Moskva: Nauka, 179 s., il. (in Russian).
- Rappoport, P. A. (1982). Russkaia arkhitektura X–XIII vv. Katalog pamiatnikov. *Svod arkeologicheskikh istochnikov* (E1-47). Leningrad: Nauka, 136 s., il. (in Russian).
- Ratysh, O. O. (1957). *Drevnoruski arkeolohichni pamiatky na terytorii zakhidnykh oblastei URSR.* Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrainskoi RSR, 96 s.+ karta. (in Ukrainian).
- Rohhe, V. P. (1878). Materiali dlia arkeologii Volini. *Trudi III Arkeologicheskogo sezda v Rossii, Tom perviy.* Kiev, 161–169. (in Russian).
- Rusanova, I. P. (1973). Slavianskie drevnosti VI–IX vv. mezhdru Dneprom i Zapadnym Bugom. *Svod arkeologicheskikh istochnikov* (E1-25). Moskva: Nauka. 100 s., 47 tabl. (in Russian).
- Rusyna, O. V. (2012). Spysok ruskykh mist dalekykh i blyzkykh. V. A. Smolii (holova redkol.) ta in. NAN Ukrainy. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, 9, Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, 750. (in Ukrainian).
- Sveshnikov, I. K. (1959). Arkeolohichni roboty Lvivskoho istorychnoho muzeiu v 1952–1957 rr. *Arkeolohichni roboty muzeiu v 1952–1957 rr.* Lviv, 3–28. (in Ukrainian).
- Svieshnikov, I. K. (1976). *Dovidnyk z arkeolohii Ukrainy: Lvivska oblast.* Kyiv: Naukova dumka, 95 s. (in Ukrainian).
- Sveshnikov, I. K. (1983). Kultura sharovidnykh amfor. Arkeologiiia SSSR. *Svod arkeologicheskikh istochnikov* (V1-27). Moskva: Nauka, 88 s. (in Russian).
- Svieshnikov, I. K., & Nikolchenko, Yu. M. (1982). *Dovidnyk z arkeolohii Ukrainy: Rovenska oblast.* Kyiv: Naukova dumka, 115 s. (in Ukrainian).

Skarby pidzemnoho Lvova. Katalog vystavky arkheolohichnykh znakhidok iz doslidzhen Riativnoi arkheolohichnoi sluzhby u seredmisti Lvova. (2011). Lviv, 132 s. (in Ukrainian).

Smishko, M. Iu. (1960). *Karpatski kurhany pershoi polovyny I tysiacholittia nashoi ery.* Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrainiskoi RSR, 187 s., il. (in Ukrainian).

Tymoshchuk, B. O. (1976). *Sloviany Pivnichnoi Bukovyny V–IX st.* Kyiv: Naukova dumka, 179 s. (in Ukrainian).

Tymoshchuk, B. O. (1982). *Davnoruska Bukovyna (X – persha polovyna XIV st.).* Kyiv: Naukova dumka, 207 s. (in Ukrainian).

Tikhomirov, M. N. (1956). *Drevnerusskie horoda.* Izd. 2-e, dopolnen. i pererabot. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoi literatury, 478 s. (in Russian).

Tikhomirov, M. N. (1979). *Russkoe letopisanie.* Moskva: Izd-vo Nauka, 83–137. (in Russian).

Tkachuk, T., Krekhovetskyi, I., & Fihol, A. (2018). Arkheolohiia Halycha ta okolyts. *Atlas ukrainskykh istorychnykh mist. Tom 2: Halych / Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 2: Halych.* Lviv, 49–50. (in Ukrainian & English).

Tsynkalovskiy, O. (1937). Materiialy do arkheolohii Volodymyrskoho povitu. I. Krypiakevycha (red.). *Zapysky NTSh. Pratsi istorychno-filosofichnoi sekcii, 154,* 183–240. (in Ukrainian).

Chernysh, O. P. (1954). Karta paleolitu URSR. *Materialy i doslidzhennia po arkheolohii URSR.* Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainiskoi RSR, 67–152. (in Ukrainian).

Yurenko, S. P. (2004). *Arkheolohichni zizdy v Ukraini.* Kyiv: Shliakh, 44 s. (in Ukrainian).

Yahodynska, M. (2018). *Davnoruski pamiatky Zakhidnoho Podillia u X–XIII stolittiakh.* Ternopil: TOV Terno-hraf, 288 s., il. (in Ukrainian).

Yakovyshyna, Ya., & Kutseniak, O. (2021). *Trypilska antropomorfna plastyka u fondakh Lvivskoho istorychnoho muzeiu. Katalog.* Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 165 s. (in Ukrainian).

Archeologia doliny polsko-ukraińskiej rzeki Warężanka / Археологія басейну польсько-української річки Варенжанки. (2011). Zamość, 262 s. (in Polish & Ukrainian).

Bukowski, W., & Janeczek, A. (2013). Mapa józefińska Galicji (1779–1783) w przededniu edycji. Przedmiot i założenia programu wydawniczego. *Studia Geohistorica. Rocznik Historyczno-Geograficzny, 1,* 91–112. (in Polish).

Chudzik, D. (2014). *Chrześcijańska architektura sakralna Rusi halickiej i wołyńskiej (do końca panowania Daniela Romanowicza).* Rzeszów: MITEL, 283 s. (in Polish).

Czopek, S., Trybala-Zawiślak, K., Войцещук, Н., Осаульчук, О., Bobak, D., Gębica, P., Яцишин, А., Pasterkiewicz, W., Павлів, Д., Петегірич, В., Poltowicz-Bobak, M., & Wacnik, A. (2018). Przemiany kulturowo-osadnicze w dorzeczu rzeki Wiszni w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w kontekście zmian prahistorycznej i wczesnohistorycznej ekumeny / Культурно-поселенські зміни в басейні річки Вишні в епоху бронзи і за доби раннього заліза в контексті змін доісторичної і ранньосередньовічної ойкумени. Rzeszów; Жешів, 705 s. (in Polish & Ukrainian).

Cynkałowski, A. (1961). *Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego.* Warszawa, 265 s. + XXXI tabl. (in Polish).

Czołowski, A. (1892). *Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej.* Lwów, 70 s. Z tablicą i 23 rycinami w tekście. (in Polish).

Czołowski, A., & Janusz, B. (1926). *Przeszłość i zabytki województwa Tarnopolskiego.* Tarnopol, 198 s. + LXXVIII tabl. + mapa. (in Polish).

Dzieje Przemysła Tom I. Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne. Część 1. Źródła archeologiczne do pradziejowego i wczesnośredniowiecznego Przemysła. (2001). Katalog opracował Andrzej Koperski. Przemysł, 248 s., 89 ryc., 2 mapy. (in Polish).

Florkiewicz, I., Jusupović, A., & Musin, A. (2020). Plomby «typu Drohiczyń-skiego» z Czeramna: katalog znalezisk / Early Medieval Small Lead Seals of «Drohiczyn Type» from Czeramna: A Catalogue. W: I. Florkiewicz, A. Jusupović, A. Musin. *The Sphinx of Slavic sicillography: small lead seals of «Drohiczyn Type» from Czeramna. Material evidence / Sfinks słowiańskiej sfragistyki: plomby «typu drohiczyńskiego» z Czeramna.*

Podstawy materialowe. U Źródeł Europy Środkowo-Wschodniej / Frühzeit Ostmitteleuropas. Kraków; Leipzig; Rzeszów; Saint Petersburg; Warszawa, 2020, 6: 2, 53–354. (in Polish & English).

Glosik, J. (1962). Wołyńsko-Podolske materiały z epoki kamiennej i wczesnej epoki brązu w Państwowym muzeum archeologicznym w Warszawie. *Materiały starożytne, VIII*, Wrocław–Warszawa–Kraków, 125–216. (in Polish).

Grody Lubelszczyzny od XI do XIV wieku. (2019). E. Banasiewicz-Szykula (red.). Lublin, 353 s. (in Polish).

Janusz, B. (1918). *Zabytki przedhistoryczne Galicji Wschodniej.* Lwów, 310 s. (in Polish).

Liwoch, R. (2003). Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi i z początków późnego średniowiecza na zachodniej Ukrainie (obwody: Iwano-Frankowski, Lwowski i Tarnopolski). *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, XXIV*, 213–297. (in Polish).

Liwoch, R. (2006). Buławy z zachodniej Ukrainy. *Acta Militaria Mediaevalia, II*, Kraków–Sanok, 67–78. (in Polish).

Liwoch, R. (2008). Zachodnioukraińskie miecze i trzewiki pochew mieczowych od X do połowy XIII w. *Acta Militaria Mediaevalia, IV*, Kraków–Sanok, 39–59. (in Polish).

Liwoch, R. (2013). Skarby zachodnioruskie doby przedmongolskiej. *Materiały Archeologiczne, XXXIX*, 7–31. (in Polish).

Machnik, J., Cyhyłyk, V., Hrybovyč, R., Hupało, V., Mackevyj, L., Petehyryč, V., Sosnowska, E., & Tunia, K. (2006). Archaeological Surface Survey in the Strvijaz River valley. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period.* Kraków, 106–125. (in English).

Machnik, J., Pavliv, D., & Petehyryč, V. (2006). Results of the archaeological Field Survey on the Sambir Upland. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period.* Kraków, 127–142. (in English).

Machnik, J., Pavliv, D., & Petehyryč, V. (2006a). Results of the Archaeological Field Survey on the Drohobych Upland. *Environment and man at the Carpathian Foreland in the Upper Dniester catchments from Neolithic to early medieval period.* Kraków, 143–161. (in English).

Machnik, J., Pawliw, D., & Petehyrych, W. (2013). Resultaty archeologicznej prospekcji terenowej przeprowadzonej w okolicy badanych palinologicznie torfowisk w Luce i w Čwitowej, rej. Kalusz, nad Górnym Dniestrem / Махнік, Я., Павлів, Д., Петегирич, В. Результати поверхневих археологічних обстежень, проведених в околицях палінологічно досліджених торфовищ поблизу сіл Лука і Цвітова Калуського району у Верхній Наддністрянщині / Machnik, J., Pavliv, D., & Petehyryč, V. Results of archaeological survey in the area of palynologically examined peat bogs in Luka and Cvitova, Kaluś district, on the upper Dniester. *Natural Environment and Man on the upper Dniester-Region of the Halyč-Bukačivci Basin – in Prehistory and early mediaeval Period. Prace Komisji Prehistorii Karpat PAU, VI*, Kraków, 73–113. (in Polish, Ukrainian & English).

Makarowicz, P., Kochkin, I., Niebieszcański, J., Romaniszyn, J., Cwaliński, M., Staniuk, R., Lepionka, H., Hildebrandt-Radke, I., Panakhyd, H., Boltryk, Yu., Rud, V., Wawrusiewicz, A., Tkachuk, T., Skrzyniecki, R., & Bahyrycz, C. (2016). *Catalogue of Komarów Culture Barrow Cemeteries in the Upper Dniester Drainage Basin (former Stanisławów province)* / Adam Mickiewicz University in Poznań, Institute of Archaeology, Department of East-Central European Prehistory. Poznań, 530 p. (in English).

Przybyśławski, W. (1906). *Repertoryum zabytków przedhistorycznych na obszarze szesnastu powiatów Galicji Wschodniej.* Lwów: Drukiem W. A. Szyjkowskiego, 60 s. + VII tabl. (in Polish).

Rauhut, L. (1960). Wczesnośredniowieczne materiały z terenów Ukrainy w Państwowym muzeum archeologicznym w Warszawie. *Materiały Wczesnośredniowieczne, V*, 231–260 + 28 tabl. (in Polish).

Schneider, A. (1871, 1874). *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc.etc.* zebrał i wydał pod opieką zebranego ku temu celowi z grona obywateli krajowych Komitetu. Lwów, T. 1, 487 s., T. 2. 487 s. (in Polish).

Sulimirski, T. (1968). *Corded Ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians.* University of London: The Athlone press, 227 p.

Tikhonova, O. (2016). Reading the history of bastion castles in Galicia (Eastern Europe) using the Friedrich von Mieg map. *Proceedings of the 3rd International Conference on Defence Sites: Heritage and Future (DSHF)*, 73–84.

Węgrzynowicz, T. (2001). *Zabytki z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z Ukrainy i Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*. Warszawa, 123 s. (in Polish).

Стаття: надійшла до редакції 26.07.2023

прийнята до друку 16.11.2023

ARCHAEOLOGICAL CATALOGS AND MAPS OF THE WEST OF UKRAINE: FROM THE PAST TO NOWADAYS

Volodymyr PETEHYRYCH

*Ivan Krypikavych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenka Street, 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: v.petehyrych@gmail.com*

Written, archaeological, and cartographic sources and literature related to the problem of cataloguing and mapping archaeological sites in the West of Ukraine were collected and analyzed. It has been established that archaeological catalogues and maps have a long transformation from the first mentions of sites in chronicles to the modern stage of the development of archaeological science with developed scientific and methodological apparatus, the use of information technologies, and the formation of electronic databases.

Five periods of the process of creating archaeological catalogues and maps are distinguished: the oldest catalogues and maps; the beginnings of scientific mapping in the late 19th and early 20th centuries; cataloguing and mapping of sites between the World Wars I and II; archaeological catalogues and maps of the second half of the 20th century; cataloguing and mapping of sites in the years of independence. Each of the defined periods is filled with carefully collected materials, their specificity is highlighted, and the gradual expansion and diversification of the spectrum of catalogues and maps of various types of archaeological sites. For the first time, together with well-known universal and thematic catalogues, maps of individual sites, objects, artifacts, and phenomena, archaeological catalogues, and maps of historical cities of the West of Ukraine have been shown.

The importance of international cooperation in the study of the archaeological heritage of Ukraine, in particular with the participation of Polish scientific institutions, was emphasized. As a result of such cooperation, many white spots in the basin of the Upper Dnister region were eliminated. The participation of foreign researchers in replenishing catalogues and maps with those materials from the territory of the West of Ukraine, which due to historical circumstances ended up in museum collections outside our country, was noted.

Taking into account the growing threat of illegal use of catalogues and maps with detailed localization of archaeological sites, the need to improve Ukrainian site protection legislation considering the norms of international law and the provisions of the European Convention on the Protection of Archaeological Heritage is emphasized.

Key words: West of Ukraine, archaeological sites, artifacts, phenomena, catalogue, map, history of creation.